

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BATI IRKÇILIĞININ KAYNAKLARI

Bir Manifesto

Ziyaüddin Serdar
Merryl Wyn Davies
Ashis Nandy

yöneliş

YÖNELİŞ YAYINLARI : 37

Eserin Aslı : **Barbaric Others**
A Manifesto on Western Racism (Londra, 1993)
Dizgi Yöneliş
Kapak Yöneliş
Baskı-Cilt Umut Kağıtçılık-Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

Mart 1997, İstanbul

Ziyaüddin Serdar
Merryl Wyn Davies
Ashis Nandy

BATI IRKÇILIĞININ **KAYNAKLARI** **—Bir Manifesto—**

Türkçesi
Fatih BAYRAM

yöneliş

Vatan Cad.
Şehit Pilot Mahmut Nedim Sk.
No: 15/3 Aksaray—İstanbul
Tel: 524 07 76

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	7
BİRİNCİ BÖLÜM BİZ	11
İKİNCİ BÖLÜM ONLAR	29
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ÖLÜMCÜL KARŞILAŞMA	45
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM KOLOMB SONRASI DÖNEM	81

GİRİŞ

Bundan 500 yıl önce, 1492'de, Kristof Kolomb, Hindistan'a yeni bir yol keşfetmek için Atlantik'e yelken açtı. Bu tarihî yolculuk, Kolomb'un, temsilcisi olduğu Avrupa için yeni bir devir açtı. Bu yeni devir, Okyanus boyunca ve ötesinde yaşayan farklı halklar için benzeri görülmemiş bir baskı dönemi idi.

Bu seyahatin sonunda gerçekleşen beklenmedik karşılaşma, Avrupa'nın *Öteki Halklar* ile münasebetlerinde yeni bir devir açmakta başarısız oldu. Amerika, *Yeni Dünya* olarak adlandırıldı. Bu dünya, Avrupalıların daha önce şahit olmadığı tabii bir çevre idi ve Hristiyan Avrupa'nın vatandaşları için tamamen yabancı kültürlerin hakimiyeti altında idi. Fakat, Hindistan teşebbüsünün kaderini belirleyen şey, Kolomb ile birlikte Atlantik'i geçen, eski dünyanın fikirleri ve akisleri idi.

Avrupa, asırlar boyu, kendi etki alanından uzak *Öteki Halklar* ve tabii dünya hakkında vehimli bir algılama tarzı geliştirdi. Korkunç ve hayalî örneklerle örülü, Herodot'tan Pliny'e, Aziz Augustine'den Kolomb'a kadar Batı hissiyatını işgal eden korku, fantazi ve şeytanlara dayalı bu algılayış, Avrupa'nın kendi kimliğinin ayrılmaz bir parçası oldu. Antik gelenek, Avrupa'nın ilk kez karşılaştığı yeni kıt'ada yeni bir hayat sahası buluyordu.

1492 yılında başlayan yeni ve şaşırtıcı olaylar zincirinin Avrupa'nın yanılısına noktasının merkezini teşkil eden yalanı ifşa edeceğini düşünebilir. Fakat, gelişen olaylar, bunun tatlı bir hayalden ibaret olduğunu göstermiştir. Yeni Dünya, eski ve malum fikirler yoluyla Avrupa'ya tanıtılmıştır. 1492'de

başlayan seyahatler, büyük bir yalanın yerleşip meşru kılınmasıyla sonuçlandı. Kolomb'un seyahati, bir karşı karşıya gelişten ziyade Avrupa'nın Öteki Halklar'dan farklılaşması sürecini, halen telafi edilmeyen bir kırılma noktasını, başlattı.

1492'de gelişen olaylar, büyük ölçüde bir Yunan trajedisidir. Bunlar, Avrupa'nın Yunan düşüncesine borçlu olduğu entelektüel birikiminin bir neticesiydi. Klâsik bir Yunan trajedisine gibi, bu gelişmelerin sonuçları insafsızca olmuştur: İnsanların acı çekmesi ve kana bulanması... Bu sonuçlar, mahiyet itibarıyla dünya çapında gerçekleşmişti ve her yerde insanlığın bütünü ile paylaştığımız tabii dünya arasında daha iyi münasebetler kurulması ümidini suya düşürmeye devam etmektedir. Kolomb'un ilk seyahati ile Macellan'ın dünyayı dolaşması arasında sadece 29 yıl vardır. Bu gün, hepimiz, yoğun küreselleşme fevranının mirası üzerinde yaşıyoruz. Hepimiz, Kolomb'un izinde yürüyen yoldaşlarız.

Hollandalı bir coğrafyacı ve harita uzmanı olan Gerhardus Mercator, dünya hakkında aniden ortaya çıkan yeni bilgiyi derledi. Kolomb'un en etkili mirası olan Atlantik merkezli bir dünya manzarasını gözler önüne serdi. Tarihi, dünyanın gözü (*oculus mundi*) olarak tarif eden Mercator idi. 1492'deki tarihi olaylar, Batı'nın gözlerinde daha ciddi bir bozukluğa yol açmış ve ruhunun gelişmesinde kanserli ve ölümcül bir dönemi açmıştır. Tabii ki, bundan biz de etkilendik. Bunun neticesinde zamanla içimizdeki Kolomb'un aynı derecede kendi kendini tahrip edici iddialarına karşı koyamaz hale geldik. Bugün biz, kendimizi gittikçe küçülen ve büzülen bir daireye hapsedilmiş bir tarihin tuzağında bulmaktayız. Bu tufanın merkezinde; Batı'nın tabiatı, *Ötekiler*'in mahiyeti, Biz ve Onlar ve tüm bunların tabiatla olan münasebetleri hakkındaki şu büyük yalan yatmaktadır: Olması gereken şey, trajik bir biçimde olagelen şey.

Birçoğuna göre, Avrupa'nın geçmişinin yeniden ve alışılmadık bir şekilde okunuşu, küstahlığın ve ızdırabın habercisidir. Bizim burada gözlediğimiz olay ise, —birtakım hayal

kırıklıklarıyla beraber— sadece Batılı olmayan insanları insanlıklarından ve kimliklerinden soyutlamakla kalmayıp aynı zamanda Batı'nın kendisini de sömürgeleştiren ve Batı'yı ve Batılı olmayan dünyayı, —Yerküre'nin geleceği de dahil olmak üzere— günümüzün başlıca meselelerinin çözümündeki üretken ve özgür havadan mahrum bırakmakla tehdit eden bir tarihi terketme çağrısıdır.

Halen 1492'nin tarihini yaşıyoruz. Bu yılda, kültürler arasındaki gerçek bir karşılaşma, tarihin kör gözünün hışmına uğramıştır. 500 yıl önce dikkate alınmayan ve görünmeyen ihtimaller, gelecek 500 yılda insanlığın bir tasarısı olarak yeniden ortaya çıkmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİZ

Kristof Kolomb, kendi çağında hakim olan geleneğe uyarak, ilerleme arayışı içindeki bir maceracı idi. 15. yüzyılın ikinci yarısı, Avrupa sathında ekonomik gelişmenin yaşandığı bir zaman dilimi idi. Bir önceki yüzyılda, *Kara Veba* salgınının neden olduğu, nüfusun önemli ölçüde azalması Avrupa toplumlarında yükselmekte olan yeni insanlara boş ve geniş araziler bıraktı.

Kolomb'un doğum yeri olan Cenova'nın zenginliği; temel ihtiyaç maddelerinin çoğunun ve Avrupa yaşamının lüks tüketim maddelerinin kaynağı olan İslâm dünyası ile kurduğu ticaret ağından ve Avrupa'nın Atlantik'teki geniş hacimli ticaretinden ileri geliyordu. Cenovalı tüccarlar, İberya Yarımadası boyunca müreffeh toplulukları kurup İngiltere, Hollanda ve Fransa'da faaliyette bulundular. Ticaret ve denizcilik, Cenova tarzı yaşamın ayrılmaz bir parçasıydı. Bu yurttaşların kurdukları dağınık topluluklar, ata yadigarı mesleğe bel bağlayıp, geçimini temin etmek üzere denize açılan herhangi bir genç için, hazır ve aşikâr bir destek hizmeti sağlıyordu.

Atlantik sularına yapılan seyahatler, kralların müsadeseine tabii idi. Çünkü, hangi ticarî kaynak elde edilirse edilsin, bunun korunması ve bunun üzerinde hak talebi ancak kralın ruhsatı ile mümkün olabiliyordu. Bu ruhsat, sadece işletme hakkını garanti etmekle kalmıyor, ayrıca Avrupa boyunca cereyan eden düzenli ticaret sistemine girişi de temin ediyordu. Krallarından önce Kolomb'un *Hint teşebbüsünü* gerçek-

leştirmeye çalıştığı ülkeler olan İsyanya, Portekiz ve İngiltere'nin, Atlantik sularında önemi gittikçe artan menfaatleri vardı. Bu devletler arasında, yeni Atlantik mülkü üzerinde canlı bir rekâbet yaşanıyordu.

Portekiz ve İspanya, Atlantik keşfindeki menfaatlerinin ardında açık bir saike sahiptiler. İki devlet de, kültürel açıdan İslâm dünyasından etkilenmiş ve zenginleşmişlerdi. Gerçekte Müslümanlar 800 yılı aşkın bir süre İspanya'da yaşamışlardı ve hem İspanya, hem de Portekiz, gerçek anlamda çoğulcu toplum olmaları açısından Avrupa'da tekti. Bu tarih, bugün kasıtlı bir şekilde göz ardı edilmektedir. Bu devletlerin Avrupa sahnesine bir ulus olarak girmeleri, kendi topraklarındaki Müslümanların hakimiyetini bertaraf etmeleri sonucunda mümkün olabildi. Portekiz, bu süreci 1249'da tamamlarken, İspanya, Gırnata üzerindeki nihai zaferine Ocak 1492'de, Kolomb'un ilk seyahati için kral tarafından ruhsat verilmesinden tam üç ay önce erişebildi. Bu nedenle, bu devletlerin Atlantik'teki temel çıkarlarının, Müslümanların hakimiyetindeki bölgelere karşı saldırılarını daha da ileri götürmekte yatdığı su götürmez bir gerçektir.

İberya güçleri, özellikle ekonomik önemi haiz olan Müslüman egemenliğinin iki yönüyle ilgilendiler. Müslüman Yakın Doğu, baharatın ve Avrupa hayatını çekilebilir ve cazib kılan lüks maddelerin geldiği Hindistan ile ticareti elinde tutmuştur. Bu malları (bunların Avrupa içindeki ticareti, Venedik ve Cenova tarafından yapılıyordu) elde etmek için şiddetle altına ihtiyaç vardı. Orta Çağ boyunca ticaretin vaz geçilmez unsuru olan altın, Sahra yoluyla, Batı Afrika'nın altın havzalarından Fas'a, oradan da Avrupa'da dolaşıma giriyor. Sonra, yeniden doğuda Müslüman Ükelere dönüyordu. Bunun bir sonucu olarak, Orta Çağ dünyasının ekonomik trendleri, Avrupa'yı Müslüman dünyanın zenginleşmesinde açık bir katkıda bulunan dezavantajlı bir konuma yerleştirdi.

Avrupa'nın kendi sınırlarının ötesinde ilk yayılışı Sahra üzerindeki altın yolunu kontrol etmek isteyen Portekizliler

tarafından gerçekleştirilmiştir. Portekizliler, 1415'te Kuzey Afrika'da Ceuta'yı zapt ettiler. Fakat, Fas'ta keşfedilecek altın olmadığı gibi, altın ticaretine eklenecek bir adım yer bile yoktu. Portekiz'in Mağrip'le kurduğu irtibatın, bu ülkeye kıt'a ve Afrika'nın iç kesimi hakkında işe yarar bilgiler sağladığı, altın ticaretinin kaynağına yaklaşıma fikrini kamçılacağı ve uzun süredir berdevam olan kıt'a üstü ticareti denize kaydır-maya yaradığı muhtemeldir. Aşağıya doğru Afrika sahillerine yönelen Portekiz keşif kolları tamamıyla şahsi serüvenler idi. Bunlar, genelde açıkça korsanlık şeklinde olurken, büyük bir şövalye tarafından meşrulaştırılıyor, bu nedenle haçlı motifi taşıyordu. Malyn Newitt (1986), *keşif çağı*nın fazilet örneği olan Portekizli Denizci Prens Henry hakkındaki aziz edebiyatının ardında yatan gerçeğin bu olduğunu iddia etmektedir.

Bu nedenle Avrupa meselelerinde Müslümanların haki-miyetini ortadan kaldırmak; herhangi bir hareketi meşrulaştırmak için başvurulabilen, Orta Çağ Avrupası'nın vazgeçilmez bir kavramı idi. Bu, Kolomb mücadeleye katılmadan önce de, Atlantik bağlamında bir içeriğe ve anlama sahiptir. Portekizliler, Batı Afrika sahilinde Mina üzerinde, altın ve köle temin eden bir üsse sahiptiler. Hem Portekiz, hem de İspanya, Atlantik adaları olan Asar, Kanarya ve Yeşilburun adalarında koloniler kurdular. Bu adalara gönderilen, yeni yerleşen göçmenler, yerli halkı boyunduruk altına alma ve bunların ekonomik potansiyelini milliyetçi amaçlar için geliştirme ameliyesine giriştiler. Bu adaların en kârlı ürünü şeker idi. Kolomb ilk meslekî başarılarını, Kanarya adalarına yaptığı ticaret seferleri sırasında elde etmiş ve buranın ileri gelen göçmenlerinden birinin kızıyla evlenmiştir.

Birleşik Aragonya ve Kastilya krallıklarının başında bulunan Ferdinand ve İzabella, kendi yeni Atlantik bölgesinin ele geçirilmesi yarışında kendilerini geride buldular. Birleşik Anapony ve Kastilya krallığı, Portekizlilerin, Hindistan'ın zenginliklerine ulaşmaya yönelik yapmış oldukları plânların önüne geçmek için diğer bir sıçrama tahtasına muhtaçtılar.

Avrupa için *Hindistan* bir müamına, bir meçhuller ülkesi idi. Burası, hem İslâm Afrikası'nın narin bir parçasını içine almakta, hem de İslâm topraklarının ötesindeki yerlere sahip bulunmaktaydı. Bir bakıma, Hint ülkesi, Avrupa'nın tamamen ötesinde yer alıyordu. Kolomb'un, yeni Hint ülkesi teşebbüsü için himaye aradığı bu sırada, Portekiz ve İspanya'nın sosyal, siyasi ve ekonomik şartlar gereği yeni mali kaynaklara ihtiyacı vardı. Altına duyulan ihtiyaç, Atlantik sularında altının saklı bulunduğu gerçeğinin altını çizdi.

Hiçbir Avrupa ülkesi, İspanya ve Portekiz kadar, Müslümanların Hint ülkesi ve Afrika ile olan ticaretinin önüne geçme sevdasına kapılmamıştır. Bunlardan her biri, Müslüman dünyanın bir parçası olmalarına rağmen (belki de bu yüzden), bu dünyaya karşı mütemadiyen amansız bir tarih anlayışına sahiptir. Atlantik'i kendi hesapları uğruna keşfetmek için başka hiçbir ülke bu derece bir motivasyona sahip değildi. Her iki ülke de, Avrupa'nın yayılmasına zemin hazırlayan bir dizi Papalık Fermanı şeklinde kavramsal ve hukukî bir çatıya sahipti. Bunlar aynı zamanda, bir anlam ifade eden ve Avrupa'nın kültürel ve entelektüel ürünlerinin hepsini etkileyen tek bir dünya görüşünü —Haçlı Ruh'u— içselleştirdiler.

Orta Çağ kralları, uluslararası alandaki faaliyetlerini, papadan ferman koparma yoluyla meşrulaştırıyorlardı. Onlar, peşinde oldukları işi mahiyeti altındakilere tevdi ediyorlardı. Bu nedenle, Kolomb'un İspanya krallarından kendi adına görev tayini koparmak için kılı kırk yaracağı şartlar ile İspanya ve Portekiz krallarının Papa'dan beklentileri arasında görüş, dil ve fikir açık bir çakışmasının olması şaşırtıcı değildir. Portekiz için çıkarılan Papalık Fermanları arasında en ilki olan 1452 Fermanı (Dum Diversas), İberya'nın Atlantik serüveninin kavramsal olarak nereye oturduğunu belirlemiştir. Bu düşünce açısından Kolomb yelkenleri açmadan önce İspanyol Borgia Papası VI. Alexander tarafından Ferdinand ve İsabella'ya verilen ruhsatla benzerlik taşıyordu. 1452 Ferma-

nı, Portekiz Kralı'na; Serazenler'e* putperestlere ve İsa'ya düşman olan diğer inanmayanlara saldırma ve onları boyunduruğu altına alma, mallarına ve topraklarına el koyma ve bu insanları daimî köleliğe mahkum etme ve buraların arazilerini ve mallarını Portekiz Kralı'na ve onun haleflerine devretme izni verdi. Papalık, 15. yüzyılın ikinci yarısında gittikçe zayıflayan bir kurum olmasına rağmen fermanlar, Avrupa'nın o zamanki algılayış biçimini ve dünyayı nasıl gördüğünü yansıtmaktadır.

Papalık Fermanları, Atlantik macerası için jeo-politik zemin hazırlarken; psiko-politik zemin, Haçlı Seferleri —10. yüzyıldan beri Batı Hristiyanlığının bilinçlenmesiyle beslenen bir tema— tarafından hazırlanmıştır. Kolomb'un Avrupa'sında Haçlı Seferleri, ne ölü bir miras, ne de maziye ait olan bir teşebbüs idi. Haçlı Seferleri Yakın Doğu'da sona erdiğinde, Avrupa'nın bu mirası İberyia Yarımadası'nda canlılığını korumuştur. Chaucer'ın "Musevi olmayan şövalyesi" *Canterbury Hikâyeleri*'nde, Hristiyan beyefendinin faaliyetlerinin ve ideallerinin bir modeli olarak sunulmuştur. Onun sıraladığı maceralar arasında, İspanya'daki Haçlı Orduları'ndaki hizmeti de yer almaktadır.

Dum Diversas ve Chaucer'den anlaşıldığına göre, Hristiyan olmayan herhangi bir insan güruhu Haçlı Seferleri'nin uygun bir hedefi olabilirdi. Haçlı Seferleri, Atlantik adalarının, Afrika'nın halklarına karşı yapılabiliyordu. Bunun yanında, Chaucer'ın şövalyesinin de yer aldığı, Kuzey Avrupa'nın *putperestlerine* karşı da Haçlı Seferleri düzenlenmiştir. Daha önceleri Akdeniz civarındaki çeşitli Müslüman topraklarına ve hatta Bizans topraklarına kadar yayılan bu seferlerin coğrafi alanını Portekiz ve daha sonra İspanya Mağrib'e kadar genişletmiştir. Haçlı ruhu, İstanbul'un 1453 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmesiyle Avrupa'nın nazarında yeni bir çehre kazandı. 1455 yılında yayınlanan Papalık Fer-

* Haçlı Seferleri zamanında Müslümanlara verilen ad—ç. n.

manı (Domanur Pontifex), Portekiz Kralı'na, Prester John'un bulunabileceği ümidiyle Hint ülkesiyle irtibat kurmak amacıyla Afrika'yı gemi ile dolaşması için özel bir misyon yükledi. Orta Çağ boyunca, Prester John, Avrupa edebiyatında bir sembol olarak yer almış ve Müslüman toprakların öteki ucunda, doğuda bir yerde yaşadığı farz edilmiştir.

Bu potansiyel müttefikle birlikte, ferman, Portekiz'in Serazen'lere ve İsa'nın diğer düşmanlarına karşı mücadelesine devam etmesini bekliyordu. Aynı yılda, İspanya, Papalığın Türklere karşı yeni bir Haçlı Seferi çağrısına, İberya Yarımadası'ndaki en son Müslüman devlet olan Gırnata'ya karşı, dahili işgal hareketini yenileyerek cevap verdi. İspanya kralları, ayrıca içerideki mücadelelerini, ara sıra Balearic ve Kuzey Afrika üzerine saldırılar düzenleyerek desteklediler. Ancak, onlar 1497'de Melilla'nın işgali tamamlanıncaya kadar Kuzey Afrika'da bir yer ele geçiremediler.

Bu durumda, İngiliz kralları da geri plânda kalıyor değillerdi. VII. Henry tarafından John Cabot ve oğullarına 1482 yılında verilen berat, denizcilere, daha önce Hristiyanlar tarafından bilinmeyen ve dinsizlere ve kâfirlere ait olan *doğu, batı ve kuzey denizinde* ilk defa ele geçirdikleri *herhangi bir kasaba, şehir, kale, ada ve ana karayı* işgal etme ve buralara kralın bayrak ve sancağını dikme izni verdi. Berat, bu denizcilere böyle yerleri *işgal ve zaptetme ve mülk edinme* yetkisini, teşebbüs ettikleri her bir seyahatten elde ettikleri sermayenin *beşte birini* krala vermeleri şartıyla veriyordu.

Denizci ve sözde müteşebbis Kristof Kolomb, bu şartlarda ortaya çıktı. Onun ortaya attığı tasarı yeni bir şeydi: Atlantik üzerinden batıya doğru giderek Hint ülkesine varıp Portekiz girişimini gölgede bırakmaktı. Bu, görünüş itibariyle yani bir plân olmasına rağmen, bunun ardında yatan kapsamlı düşünce, günümüzdeki konvansiyonel amaçlı girişimlerin diğer bir şekli idi. Onun doğuya batı yoluyla ulaşma plânı, onu ön plâna çıkarmıştır.

Kolomb'un yaşamının ilk yılları ve bunun arka plânı hakkında ne kadar az bilgi sahibi olduğumuz hususunda geniş bir mutabakat zemini vardır. Bu durum, aziz edebiyatının spekülasyonu için geniş bir malzeme sunmuştur. Çünkü, bu insanın hayatı çelişkili yorumları destekleyecek derecede tanıma sığmaz ve esrarengizdir. Onun hakkında bilinen az şey; kariyerinin, fikirlerinin ve beklentilerinin, yaşadığı zeminde harikulade birşey olmadığı gerçeğini teslim etmektedir. Avrupa'nın Atlantik güçlerinin sularında, denizde bir çırak olması, onun kariyerinin sahnelenmesi açısından gerekli olan şeydi. Buna ek olarak sadece bir şey gerekiyordu. O da, zamanının edebi kaynaklarına canlı bir ilgiyi uyandıracak bir kişilik özelliğine sahip bulunmaktı. Resmî bir eğitimden geçmemesine rağmen, Kolomb'un, zamanındaki klâsik edebiyatın temsilcisi sayılabilecek eserleri okuduğunu bilmekteyiz. Onun düzenli okumaları arasında, *The Book of Marco Polo*, Pliny'nin *Historia Naturalis* ve *The Travels of Sir John Mandeville* yer almaktaydı. Fakat onun en çok hoşuna giden kitap, Pierne d'Ailly'in *Imago Mundi* adlı eseri idi. *Imago Mundi*'den bölümler ve buna bağlı olarak kaleme alınan iki kozmolojik ve astrolojik risale, Kolomb'un hayatının son yıllarında ezberlenmiş, ilginç şekillerde toplanmış ve tartışmalarda bunların üstüne atıflarda bulunulmuştur. Fakat, *Amiral*, birçok İspanyalı denizci gibi, —Kolomb doğmadan 700 yıl önce Yerküre'nin çevresini hesaplayan— Müslüman bilginler tarafından İspanya'ya intikal eden, yer ve denizler hakkındaki gerçek anlamda bilimsel bilginin farkındaydı. Onun çıraklığı, okumaları ve Mağrib kültüründen kapıldığı bilgiler, onun bu büyük projeye niçin atıldığını; bunu nasıl gerçekleştirmeye çalıştığını; ve o ve onun adımlarını takip edenlerin, hatta bu faaliyetlerle gevşek ve uzaktan ilgisi olanların bu teşebbüsten ve sonuçlarından ne beklediğini açıklamak için yeterlidir.

Buna rağmen, efsaneler halk ağzında dolaşmaktadır. Örneğin, 1492 yılı hakkında bir okul çocuğunun ne bildiği, Verome Kern'in güftesinde özetlenmiştir: "Onların hepsi,

Kristof Kolomb, dünyanın yuvarlak olduğunu söylediğinde ona gülüp onunla alay ettiler.”

Halk arasındaki yaygın inanışa göre, Kolomb'un denizcileri, Atlas Okyanusu üzerinden oldukça fazla batıya açılırlarsa, düz bir dünyanın kenarından düşebileceklerinden korkmuşlardı. Bu, üstün bilgisi ve yalnızca dirençli iradesiyle günü kurtaran, bilinmeyen bir kıt'anın varlığını iddia eden ve ilerleme yürüyüşünü başlatan keşifçi Kolomb hakkında söylenen, ses getirir efsanelerin bir parçasıdır. Bu, 19. yüzyılda, en çarpıcı şekilde Amerikalı yazar Washington Irving tarafından inşa edilen yanlış bilgiye dayalı zafer edebiyatının ürünü olan bir mittir. Batı'nın kendi imajının tarihinde çok örneği olduğu gibi bu mit, zekice ve ustaca ortaya konan bir cehalet örneğidir.

Halk arasındaki yaygın inanışın aksine, Kolomb, hiç kimseyi dünyanın yuvarlak olduğuna ikna etme gayretinde değildi. Onurlu hiçbir Orta Çağ bilgini, bunun aksine bir şeye inanmamıştı zaten. Orta Çağ'da, Avrupa'nın dünyanın yuvarlak olduğu görüşü daima hakimdi. Bu, Avrupa'da zaten mevcut olan bir görüş, İncil ile eski Yunan ve Roma'yı uzlaştırma gayreti neticesinde gelişen karmaşık bir düşünce idi. Bu nedenle, Hereford'un 1280'li yıllarda yapılan büyük *Mappa Mundi*'si, tamamen dairevi şeklinde idi. Bu hem coğrafi bilginin temsili, hem de fikirlerin ve ideolojinin haritasıdır. Bu eser, denizler tarafından çevrili bir kara dünyasını göstermektedir. Burada, dünyanın merkezi Kudüs —İsa'nın yeryüzüne ayak bastığı yer— olup, bu da Hristiyan bakışı tüm dünya anlayışının merkezine yerleştirmektedir. Kudüs'e ve merkeze en yakın yer, dünyanın ikinci ideolojik merkezi Roma tarafından egemenlik altına alınan İtalya'dır.

Bu dünya, merkezleri ortak dairelerden biridir. Dünya, klâsik Yunan ve daha sonra Roma biliminin mirası olan bir ağılayışla, bir küre olarak izah edilmiştir. Bilhassa, Batı Avrupa'nın imkânlarının Yunanistan'da gerilemesi neticesinde Karanlık Çağ'da klâsik bilginin gerilemiş olmasına rağmen

eski dünyanın malumu olan bilgilerin ana hatları, Orta Çağ'da Avrupa'nın okumuş kesiminin eğitim ve öğretim malzemesini oluşturdu. Yerküre'nin dairevî bölgelere ayrıldığına inanılmıştır. Ekvator'un tropikal kuşak olduğuna ve çok sıcak olduğu için geçit vermediğine inanılmıştır. Birisi kuzey, diğeri güney yarımkürede olmak üzere iki ılıman kuşak yer almaktadır. Son olarak, yaşanmaya elverişli olmayan ve aşırı derecede soğuk olan iki kutup bölgesi bulunmaktadır.

Genel kanıya göre Avusturalya ve Yeni Zelanda, eğer var idiyseler, insan yerleşiminin bulunmadığı kara parçaları idi. Simetri'nin verdiği zevk bilinen dünyanın büyük kara parçalarına karşılık olarak, güneyde bir kıt'anın olabileceğini fısıldıyordu. Bu kıt'alar, ıssız ve boş olmalıydı. Bu yargı, klâsik bilgiyi Kutsal Kitab'ın iklimiyle uzlaştırmada mahir olan Aziz Augustine gibi önemli bir otorite tarafından da teyit edilmiştir. Avusturalya ve Yeni Zelanda üzerinde insanın bulunmadığı inancı, Orta Çağ için önemli bir prensipti. Başka türlü bir inanış şekli, İsa'nın ikinci defa vücut bulmasını gerektirerek, İncil'in teviline karşı koymayı gerekli kılacaktı. Bununla birlikte antik bilginler de, bu kıt'ada insan yaşamasının imkânsızlığına inandıklarından, bu, tartışmadan ari bir konu idi.

Ustaca inşa edilen dünya, bir kara dünyası olarak tasvir edilmiştir. Güvenilir bir uzunluk ölçüsü olmaksızın, bilinen ve seyahat edilen dünyanın hacmi, Akdeniz etrafında Avrupa'nın büyüklüğü ile birlikte, abartılmıştır. Buna bağlı olarak, bundan sonra, ikamete elverişli dünyanın mesafesi olduğundan az gösterilmiştir.

Kolomb'un Hindistan'a, hep batı istikametinde giderek varma iddiası, onun bir bakıma aydınlanmış olduğu anlamına gelmez. O, sadece küçük bir dünyanın varlığına kararlı bir şekilde inanan birisiydi. Kolomb, büyük projesini desteklemek için klâsik bir hatanın muhafaza edilmesine bel bağladı. Görüşünü Ptolemy tarafından dünyanın çevresinin olduğundan daha küçük tahmin edildiğine dayadılan Kolomb, Hindistan'a ula-

şan en kısa yolun batı istikametinde olacağını iddia etti. Batı Avrupa'da 15. yüzyılın başlarında Ptolemy'nin kitaplarının yeni nüshaları çoğaltılmış ve dağıtılmıştır. Bunların popüler oluşu, Kolomb'un girişimi lehinde uygun bir zemin hazırladı. Kolomb, "daha önce hiçbir insanın gitmediği bir yere gitmeyi" iddia edebilecekti. Fakat bu, sadece onun rotasının makul derece yeniliğine işaret ediyor, gidilecek yer hakkında bir yorum içermiyordu. Onun ulaşmayı beklediği yer —daha önce bulunduğunu iddia ettiği yer— Hindistan idi. Onun idraki, zamanındaki mevcut bilgiler içinde, gizli ihtimalleri bir araya getirmeye dayanıyordu.

Orta Çağ'ın yaygın coğrafi algılanılışını yansıtan daha güzel bir tasvir, diğer bir 13. yüzyıl çalışması olan ve şu anda British Library'de bulunan Psalter haritasında görülebilir. Bu, muhtemelen bir zamanlar, III. Henry'nin Whitehall'daki resmî kabul odasında asılı bulunan büyük haritanın bir minyatürüdür. Psalter haritası, Güney Afrika ile Hindistan arasında bir kara bağlantısının olduğu şeklindeki yaygın Ptolemeci iddiayı canlı bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bu haritada gösterildiği şekliyle Hint Okyanusu bir iç denizdi. Böyle bir harita, Kolomb'un yeni iddiasına ayrıca bir destek sunmaktadır.

11. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar haritalar, bilginler için anlaşılması güç bir ilgi alanı değildi. Bunlar, mümtaz bilginin mücessem şekilleriydi. Bu haritalar, dünyanın ve onun kaynağının, insanın bu dünyadaki yerinin ve insan türünün farklılığının bir bütün halinde nasıl algılandığının ideolojik olarak tasvirini yansıtmaktadır. Haritalar, klâsik düşünce ile İncil'in bütünlüğünü şeklen gözler önüne serdi. Psalter haritaları, Hint ülkesinin bilinmeyen yerlerinde nelerin bulunabileceğini kaydetmektedir. Bunun içinde, bir köpek kafası, diğerleri ise kafasız fakat omuzları üzerinde gözleri ve ağzı bulunan ve bunlardan çoğu, farkedilebileceği üzere, insan organlarını yiyen 14 çıplak figür bulunmaktadır. Psalter haritasında yer alan canavara benzeyen insanlar, Yaşlı Roman Pliny tarafın-

dan yazılan *Historia Naturalis* adlı eserdeki tariflerinden esinlenilerek Plinikler diye adlandırılmaktadır.

Psalter haritasında, ayrıca doğuda yer alan Eden nehirleri de gösterilmiştir. Eden nehirleri, modern bir gözlemcinin Kuzey Kutbu'nu arayacağı bir noktada, haritanın yukarısında gösterilmiştir. Ulaştığı toprakların halklarını gözlemlemek ve tanımlamak amacıyla Plinian halkı hakkındaki Orta Çağ'ın geleneksel nosyonlarını kullanan Kolomb ile karşılaşırız. Aynı zamanda Orinoco deltası Cennet nehirlerinin akışına benzettiğini buluyoruz.

Her iki tasavvur da, savunageldiği "Hindistan sahillerine, yani Doğu'ya ulaştığı" iddiasını teyit ediyordu. Her iki düşünce de, Orta Çağ haritalarından çıkarılmıştı. Eğer Kolomb modern bir Mercator projeksiyon haritasının kriterleri ile değil de, Psalter haritasının dünyasıyla değerlendirilirse, çılgın birisi olarak görülemez. Kendi zamanının klâsik bir Avrupalısı idi. Kolomb'u Amerika'ya sevkeden ilham kaynağı, yakın zamanlı modern coğrafyanın cılız ışığı değil, Orta Çağ haritalarının berrak parıltılarıydı.

Avrupa'nın ne Karanlık Çağı, ne de Orta Çağı; kabullenilmiş tarihin bize naklettiği kadar içine kapanık ve hareketsiz idi. Hareket yönü, tüm Orta Çağ haritalarının merkezi, hac ve haçlı seferlerinin odak noktası olan Kudüs'e doğruydı. Whitehall'da büyük haritayı inceleyen III. Henry'nin oğlu 1271 yılında Haçlı Seferine karar kıldı. Kudüs'e hac için gitmek, Avrupa'nın daimî bir müessesesi idi. Bu kurum Karanlık Çağ'da da devam etmiş ve popüleritesi yükselmiş; 1095 yılında Clermont'ta Papa II. Urban'ın Birinci Haçlı Seferi çağrısından az bir süre önce zirvesine ulaşmıştı. Onun teşviki, Avrupa toplumunun tüm katmanlarını birlikte harekete geçirmişti.

Haçlı Seferleri'nin yaşandığı çağlar, Bizans İmparatorluğu ve Müslüman dünyanın birikimiyle tanışmasından aldığı ilhamla, Avrupa'yı, ticarete ve bilime yöneltmiştir. Haçlı seferleri, devamlı değişen ve devamlı olarak, ziyaretçi dalga-

larıyla ikmal edilen bir Orta Doğu'da, bir Batı Avrupa nüfusu tesis etti. Haçlı krallıkları, şövalye tarikatları ve hac geleneği gibi kurumlarla birlikte iki asır boyunca varlıklarını sürdürmüşlerdir. Orta Çağ haritalarının ideolojik sahipliği, zeminde neler olduğunu ve seyyahların asıl maksatlarını tescil etmelerine dayanıyordu. Klâsik bilgi ile Hristiyan bilgisini kaynaştıran bu haritalar, Avrupalı seyahatçıların maksudu olan bilgileri gösteriyordu.

Chaucer'ın seyyahları hareket halindeki gezginlerin, masallar anlatarak eğlenmeyi sevdiklerini söylerler. Chaucer'ın masalları, ayrıca, Orta Çağ'ın dünya görüşünü *Oculus Mundi* yansıtmaktadır. Gerçekten de, Orta Çağ'ın büyük edebiyat klâsikleri, yaşayan hac ve hac motifleri ile doludur. Haçlı Seferleri, sadece okumuş, yüksek tabakaya hitap eden edebiyat tarzını, halkın seviyesine indirmiştir. Aynı şekilde, okumuş kesimin tekelinde olan, dünya ve sakinleri hakkındaki bilgi de, halk edebiyatı içindeki yerini aldı.

Edebî gelenekler, Orta Çağ haritalarının ideolojik yönelimlerinin Avrupa sathında yayılması için diğer bir vasıta idi. *Chanson de Roland* gibi Orta Çağ halk şarkıcılarının oyun edebiyatı (chansons de geste), Haçlılarla, Avrupa topraklarından Müslümanların çıkarıldığı Charlemagne'nin zamanını arzulayan bir mantık, kaygı ve motiflerle örülü bir tarih bilinci aşlamıştır. Chansons de geste, diğer bir Orta Çağ halk edebiyatı geleneği olan Arthurcu macera romanlarıyla kaynaştı. Kelt kökenli olan bu macera romanları, Avrupa edebiyatının ortak bir ham maddesi idi. Bunlar, Orta Çağ'ın son döneminde nazik toplumun nezaket kurallarına ışık tutan ve bu toplumun ideolojisini ve bilgi birikimini yansıtan ansiklopedik bir vasıta olan Orta Çağ şövalye idealinin timsali idiler. Aynı şekilde, örnek bir bilimsel araştırmacı olarak *Denizci Prens Henry*'nin hikâyesi, Gomes Eanes de Azurara'nın Vakayinamesi'nden alınmıştır. Bu vakayiname, şövalye edebiyatı türünün tüm motiflerini kullanmıştır.

Arthurcu romanların ana teması, Hristiyanlıktaki mükemmellik arayışında olduğu gibi, hac ve salıp/haç gibi kavramlarla örülüdür. Onun nitelikleri, dünyanın coğrafi hacmiyle ilintili olarak gelişmektedir. Tüm bu gelenek, tarih, coğrafya ve antropoloji hakkındaki klâsik Orta Çağ inançlarıyla ikmal edilmiştir.

Arthurcu hikâyelerden bazıları, Orta ve Batı Avrupa ve İskandinavya hakkında, Arthur'un bilinen dünyadaki meşhur fetihleri kisvesi altında, coğrafi bilgi içeriyordu. Bu tarzın Avrupa sahında yayılışı, Kelt Hristiyanlığı'nın Karanlık Çağ boyunca bilimi koruduğu yer olan Kelt bölgesinin önemini hatırlatan yerinde bir abidedir.

Bu dönemin itinalı bilginlerinden birisi olan ve derin bir coğrafi bilgiye sahip Venerable Bede, Northumbria'daki manastırından nadiren dışarı çıkmıştı. Fakat bu, onun öğrenimine mani olmamıştı. Karanlık Çağ'ın karanlığı, büyük ölçüde Grek bilgisindeki gerileme ile karakterize edilmiştir. Fakat, Orta Çağ'da halihazırda olan temel klâsik kaynakların çoğu, Karanlık Çağ bilgisinin mirası idi.

Her iki çağ da, bilginin muhafaza edilmesine itina gösterdi. Bu dönemlerdeki tarih ve zaman algısı, değişimi çağrıştırmadığı için modern tarih ve zaman anlayışından tamamen farklıdır. Onlar, tarihî olaylara günü birlik önem atfetmekten ziyade, tarihî olayları ideolojik kaygıların bir haritası olarak gördüler. Tarihin ve edebi geleneğin nirengi noktası, insan varlığının ahlakî mahiyeti ve Şeytanî ve İlâhî olana karşı uygun konum ve mukabelede bulunma yoluyla ebedi kurtuluşa varmak için kahramanca arayışın üstünlüğü idi. Tüm bilgiler, Hristiyanlığın ahlakî yönünden ilham aldığı veya buna dayandığı ölçüde önem arz ediyordu.

Keltik "çevresi", Kolomb'dan yüzyıllar önce Amerika'ya yapılan Kelt "keşifleri"nden bahseden iki devamlı gelenek oluşturmıştır. 7. yüzyılda faal olmasına rağmen kıssası 9. yüzyıldan kalma İrlandalı Aziz Brendan'ın İzlanda'ya Vikingler'den önce gitmiş olması mümkündür. Tabii ki İrland-

dalıların da Aziz'in Hy Brazil'i araması, Atlantik'te bir yerlerdeki Mukaddes Ada arayışı, çoğu Orta Çağ haritasında yer almaktadır. Hy Brazil, günümüzün Brezilya'sı ile karıştırılmamalıdır; çünkü, Aziz'in aradığı adanın ismi "kutsanmış" adanın "talihi" olarak tercüme edilebilen *breas ail* kelimesinin tahrif edilmiş hâlidir. Her iki terim de haritalarda bulunmaktadır. Brezilya milleti ismini, tesadüfen, kırmızı bir boyanın üretildiği Brazil ağacından almaktadır.

Aziz Brendan'ın seyahatleri, bir arayış tarzı belki de bir hayal ürünüdür. Aziz Brendan'ın asıl mesajı, Hristiyan anlayışındaki manevî bir arayışın önemini yansıtmaktadır. Bu mesajın İrlanda denizciliği tarafından takip edilmiş olmasına rağmen, tartışmalı ve gerçek tarihi referansları, onun, gizemli bir edebiyat olarak başarısına gölge düşürmemiştir.

Amerika'yı "keşif" iddiasında bulunan Galli Gwynedd Prensi Madoc ise, daha sun'i fakat öğretici bir efsanedir. Delillerin yetersizliğine rağmen, Madoc'un Orta Çağ Galler'inde, halk arasında popüler olması mümkündür. Fakat hikâyenin başlangıçları, muhtemelen, kendi dünya görüşünün akıllı kullanımı sayesinde Mercator'un kendisinden mülhemdir. Madoc efsanesi, Hollandalı bir coğrafyacı tarafından bu konuda, Galli egzotik bir bilgin olan Dr. John Dee'ye yazılan bir mektupta yapılan yorumdan sonra, 1579 yılında ilk defa İngiltere'de basılmıştır. Dr. Dee bundan öylesine etkilenmiştir ki, hemen I. Elizabeth'i, Madoc'un 1170 yılında Kuzey Amerika'ya vardığı gerekçesiyle tüm Kuzey Amerika üzerinde hak iddia etmeye kışkırtmıştır. Galce konuşan kraliçe, bununla birlikte, Galler hanedanlığının temsilcisi olan Tudor'ların temsilcisiydi. Aynı zamanda Kolomb'un keşif plânlarına ilgisini çekmeye çalıştığı kişi olan dedesi VII. Henry, Kelt-İngiliz faziletlerini kullanarak, bilhassa en büyük oğluna Arthur ismini koyarak, bilinçli bir şekilde İngiliz hanedanlığına yönelik ince iddiasını meşrulaştırmaya çalıştı. Ayrıca aynı Arthur'u Ferdinand ve İsabella'nın kızı olan Aragonlu Catherine ile evlendirmek için çabaladı.

Avrupa düşüncesinde, tarihçi Gwyn A. Williams'ın da (1979) hararetili bir şekilde iddia ettiği gibi asıl tarihî tetkik, bir efsanenin doğruluğunu veya yanlışlığını ortaya koymak için değildi. Orta Çağ tarihinin, coğrafyasının, mitinin veya efsanevi seyyahların hikâyelerinin önemi; onların deneysel doğruluğuna veya yanlışlığına değil, bunların gerçekmiş gibi algılanıp ona göre hareket edilmesi yetisine bağlıydı. Efsane-nin ve edebiyatın, hatta haritacılık ve kozmolojinin önemi, onların sadece tecrübî bir bilgi deposu olarak okunmamasında saklıdır. Onlar, tecrübî tesadüfleri yorumlamaya yarayan bilgi ve anlayış zeminidirler.

Orta Çağ kaynaklarındaki yanlışların hiçbirisi, ki daha sonra tenkitçiler bunlar üzerinde haddinden fazla durmuştur, birer yanlış olarak önemli değildi. Bu nedenle, zorlayıcı ampi-rik tecrübeler karşısında bile, bunların yanlışlığının tasdik edilmesi hayli uzun zaman almıştır. 19. yüzyılın başlarına kadar seyyahlar halen, Galce konuşan Hintlileri —Madoc'un Amerika'da attığı tohumların çocuklarını— arıyorlardı. Sülale-sinin menşei Kuzey Galler'deki Madoc bölgesine dayanan Thomas Jefferson gibi bir rasyonalist, Lewis ve Clark adında-ki kâşiflere bu efsanevi Galler Hintlilerini aramalarını öğütlü-yor.

Kolomb'un bugün dünya hakkında bilinen şeylere katkısı o kadar azdır ki, bu gerçek, Atlantik ötesi bir karayı, Avrupa tarafından bilinmeyen bir yer olarak belirlemesinin önüne geçti. Kolomb, yeni bir kıt'a ile karşılaştığı şüphesini uyandı-rarak Rönesans düşüncesinin keskin kenarını harekete geçirdi-ği için yeterince takdir edilmiştir. Ancak, o zamanki dünya tasavvurunun tesiri o kadar güçlüydü ki, kendisi açısından daha pragmatik ve makul bir seçenek olan, adaları üzerinden Hindistan'a girişin daha kısa ve doğrudan bir yolla mümkün olduğu Asya'nın kenarına vardığını söylemesi.

Bu nedenle, Kristof Kolomb'un şahsî veya psikolojik profili, içinde faaliyet gösterdiği Avrupa Hristiyanlığının kül-türel ve ideolojik şahsiyeti kadar önemli değildir. Bireysel

tarihler, dikkati tarihin umumiyetinden ve genel olaylarından farklı noktalara dağıtabilir. Bunlar, geçmişin hatalarını hainlerin üstüne yükleyerek maziye daha kolaycı veya daha hoş bir şekilde yaklaşırlar. Eğer geçmiş sadece bir kişinin başarısızlıkları izah edilecekse, tüm kültürün bu suça ortaklığını ve bu insanın kötülüklerindeki payını tetikik etmeye ne gerek vardır? Amerika'da —ve Amerikalar'da— ne olduğu, Amerika'nın Avrupa fikriyatına karşı açık tesiri, Amerika'nın Avrupa'nın tüm dünya ile ilişkilerini şekillendirme tarzı, —hain olsun kahraman olsun— bir insanın hayat hikâyesiyle asla izah edilemez.

Motivasyonlar ve tarih, tüm Avrupa'nın Dünya Tahayyülü Kolomb'un tasarısının ardında yatan gerçeklerdi. Onun teşebbüsünden, muasırı Kopernik örneğinde olduğu gibi, daha sonra devrimci bir şey doğduysa bu, onun fikirlerinin ve bilgi dağarcığının Orta Çağ yansıması sayesinde olmuştur. Polonyalı bir rahibin çalışması, Avrupa'nın yeryüzünün merkezine ait düşüncesini altüst etmiştir; ancak bu rahip, en son Ptolemeci bir astronom olarak takdim edilmektedir. Maceraları, Avrupa'nın dünya hakkındaki yargılarını sarsan Kolomb'da böylesine bir etkiye sahip olabilirdi. Çünkü o, Orta Çağ Avrupası'nın dünya hakkındaki imajını büyük ölçüde şekillendiren Ptolemy'nin öğrencisiydi.

Kopernik ve Kolomb, rönesansın öncüleri olarak takdim edilmektedir. Bu, onların şöhretinin vazgeçilmez yönüdür. Bunanla birlikte rönesansı modernliğin ilk zaferi ve Orta Çağ'ın sonu olarak takdim ederken tarihçi J. R. Hale'in (1971) “başlangıçta rönesansın Avrupa düşüncesine etkisi, Orta Çağ biliminin ve Avrupa'nın bilgi dağarcığının ortak malzemesi klâsik kaynaklara hürmeti artırmak şeklinde olmuştur” şeklindeki uyarısını da hatırlamak yerinde olacaktır.

Rönesans, tarz ve şekilde bir değişikliği ifade ediyordu. Rönesans esnasında modernliğin entelektüel yapı taşları, Avrupalıları Orta Çağ'daki köklerine daha sıkı bağladı. Bunlar, çok derin bir değişiklik olarak görülüp geçilebilecek derecede

bir devamlılığı temsil ediyordu. Bu nedenle, Hindistan macerasını başlatan, Orta Çağ'ın araştırma ruhu ve klâsik kaynaklara karşı skolastik bir yaklaşım idi. Kolomb, 3 Ağustos 1492'de Palos limanından yelken açtığı anda meydana gelen hâdise, eski fikirlerin yeni bir akım ortaya çıkarması hâdisesi idi.

Kolomb için, varisi olduğu efsaneler, sadece ötede gidilecek bir yerin olduğunu salık veren coğrafi bir düşünce açısından değil, aynı zamanda oraya ulaşıldığında karşılaşılacak insanlar açısından da yeni tarihî olaylara zemin hazırlıyordu. Ayrıca onun yanı başında, bir aziz edebiyatı ve barbarlığın antropolojisini içine alan zihni bir coğrafya vardı. Bu coğrafyanın kökeni, Orta Çağ Avrupası'na değil, eski medeniyetler olan Yunan ve Roma medeniyetine ve Avrupa'nın varisi olduğu Yahudi-Hristiyan geleneğe dayanıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

ONLAR

Batı Medeniyeti'nin dayandığı temeller —onun tabiatı ve kendi sınırları ötesinde yaşayan insanlara karşı tutumu—, Klâsik Yunan tarafından değil, İsrailoğulları'nın yaşam mücadelesinin anlatıldığı Kutsal Kitap tarafından şekillendirilmiştir. Kutsal Kitab'ı sıradan bir okuyuş bile, dünyanın kat'î şekilde düşmanlığını ve tüm insanlığın onu güç kullanarak zaptetmesi vazifesini öne sürmektedir. Tevrat ve İncil'de anlatıldığı üzere Hz. Adem'in cezası, Cennet'ten sürgün edilmekte. İnsan, tabiattan yabancılaşmış bir şekilde, dünya sahrasına girmektedir. Tabiat, insanın yaşam mücadelesi için daimî bir engel ve insanın lânetli düşmanı oluyordu. Hz. Adem'in kaderinde de hayvanların düşmanı olmak yazılıydı. Bu dünyada insan varlığı, Tanrı'nın, cefa ve maşakkat dolu dünyayı zaptetme ve onun üzerinde hakimiyet kurma emrini yerine getirmek için didinme mekanı olan tabiat ile sürekli bir mücadele niteliğine bürünmüştür.

Kutsal Kitap'ta bunu müteakiben anlatılan diğer olaylarda, tabiatın yıkıcı yönünü yeniden vurgulanmakta ve Cennet'teki efsane bağlamında tabîî dünyaya karşı düşmanca tavır yinelenmektedir. Tabiat, kendisiyle saygılı ve hürmetkar bir münasebet kurulabilecek bir güç değildir. Aksine o, kendisinden kurtulunması gereken bir güçtür. Tabiat, insanın çabalarıyla zapt ve kontrol edilmeli ve daha fazla menfaat getirecek şekle sokulmalıdır.

İsrailoğulları'nın Tanrısı, tabiattan tamamen tecrid olmuştur; O, tabiatı yaratmıştır; ancak onu tabiatın içinde her

yerde bulmak mümkün değildir. Tabiat var ise, o sadece yaratıcı için kendi gücünü gösterme vasıtasıdır. Bu konuya İslâm'ın yaklaşımı ise, Celaledin-i Rûmî, Sadi Şirazî, İbn Arabî ve Fahrettin Attar gibi mutasavvıfların eserlerinden kolayca anlaşılacağı üzere, tabiatın mukaddes olduğu şeklindedir. Benzeri şekilde düşmanca yaklaşım, diğer kültürlerle kutsallık atfedilmesine ve diğer tanrılara karşı serdedilmiştir: Bunlar, gerçek Tanrı'ya karşı safta değerlendirilmiş ve yıkılması gerekli görülmüştür. Müsamahasız tavır ve Ötekiler'in kutsallığını yıkmaya emri Yahudi tek tanrıcılığında görülmüş ve Hristiyanlığa intikal etmiştir. Kutsal Kitap tarihî, Hristiyanlığa tahsis edilmiş ve bu, Kainat'ın yaratılış maksadı ve insanın bunun içindeki yerini edebî ve kavramsal zeminde açıklamaktadır. Bu nedenle Musevî miras, Batı'ya rağmen olmuş ve Batılılar, ötedeki keşfedilmeyene uzandıklarında bu, onların teçhizatının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Klâsik Eski Yunan medeniyetinden esinlenen Batı Medeniyeti'nin ikinci dayanağı, bilhassa Öteki İnsanlar'dan farklılığı vurgulayan, benzer ayrımları içermekte ve ilk dayanağı güçlendirmeye hizmet etmektedir. Barbar kavramı Avrupalılara Eski Yunan'dan miras olarak kalmıştır. *Barbaroi*'den türeyen bu kelimenin asıl anlamı, Yunanca konuşamayan kişi demektir. Yunanlılara göre dil, aklın bir aracı olduğu için, bir insanda veya ırkta böylesi kabiliyetsizlik, menfî bir insan tablosunu ortaya koymaktadır. Bazı insanların Yunanca bilmediklerini söylemek, bunların akıl yetisine sahip olmadıklarını, mantıklı hareket edemediklerini, zihinlerinin yeterince gelişmediğini ve tutkularının önüne geçemediklerini ima etmekte; bunlar, akli idrak etmelerine rağmen, hakiki bir muhakeme gücüne sahip değildir. *Barbaroi* kavramı, Yunanca konuşmayan tüm insanlara şamildir.

Eski Yunanlılar, ticaret yapan ve seyahat eden bir topluluktan ve bilginleri, uzaktaki insanlara ilişkin efsaneleriyle doluydu. Orta Çağ'da gelişen Ötekilik edebiyatının büyük

kısmı, kökeni Eski Yunan'a dayanan fikirlerin, coğrafi seçicilik ile birlikte, doğrudan intikali neticesindedir.

Ötekilere ilişkin Yunan tarihinde başta gelen sima, Grek şaheseri olan Homer'in Odise destanında, Odise ve adamlarını tutsak eden, dev Polyphemos (Cyclops)tur, Polyphemos, mağaralarda yaşar. Polyphemos, çok büyük ve sadece tek gözü olan bir devdir. O, düzgün ve iyi konuşma yetisine sahip olmakla birlikte, din ve tarım ve gemi yapımı gibi teknolojik gelişmeler benzeri medenî kurumlardan yoksundur. O, aynı zamanda Antik ve Orta Çağ düşüncesinin değişmez figürü olan vahşi adam efsanesinin başlangıç noktasıdır. Daha da önemlisi, Polyphemos'un tavsif edildiği sıfatlar, sadece Orta Çağ düşüncesinin numune bir eseri olmakla kalmayıp aynı zamanda Kolomb ve onun haleflerinin zihinlerini etkileyen tahlilî kategorileri de içermektedir.

Polyphemos, Eski Yunan medeniyetinin sihirli ve dinî boyutunu serdeden efsanede yer almaktadır. Efsanevî bir tarzda, bugünkü Yunan dünyasının teşekkülünden önceki dönemde, Altın Çağ'da yaşamıştır. Altın Çağ, iki açıdan da altın idi: O hem saflık, hem de zenginlik çağı idi. Bu nedenle, canavarımsı ırk kavramıyla ilintili bulunan, seyahat edilen toprakların uç noktalarında, altının ve kolaylıkla elde edilen zenginliklerin cazibesi vardı.

Bu nedenle Eski Yunanlılar, daha sonra insan tabiatı ve antropoloji üzerindeki Avrupa tartışmasının dış boyutunu çok önceden oluşturmuşlardır. Kendileri ve Yunanlı olmayanlar hakkında inşa ettikleri insanlık kategorileri ve sınıfları, Batı düşüncesinde yer etmiştir. Cüceleri, köpek kafalı insanları, gölge ayaklı insanları, başı olmayan ve gözleri omuzlarının üzerinde olan insanları ve tek gözlü insanları ilk defa tanıtan Eski Yunanlılardır. Yunan edebiyatı da melez ırk tasvirleriyle doludur: insan başlı atlar, yarı insan yarı keçi şeklinde yarı tanrılar. Diğer insanların canavarlığı, onların varlığının fiziki niteliği, onların yaşam tarzlarının ve davranışlarının Yunan

normlarından farklı olmasının doğrudan bir neticesidir. Bunlar hep birlikte, barbarlığı tanımlamaktadır.

Toplu yaşam süren barbar insanlar kavramı da eskidir. Hiyerarşik Yunanlılara göre, demokrat oldukları zaman bile, bu toplu yaşam Ötekilik'te aşırı idi. Bu, Homer'e ve vejeteryen bir diyetle sahip, sadece adaletleriyle değil, yaşadıkları komünizm (toplu hayat) ile de tanınan insanlar olan Abioi'lere kadar uzanır. Bu, Kolomb'un peşi sıra; Yeni Dünya'nın bir niteliği olarak Avrupa'da belirdiğinde, dikkate değer bir kavramdı.

Yunanlı yazarlar, barbarları ayıran, ayırdedici özellikleri bir araya topladılar. Bu özellikler, beslenme tarzı, cinsi alışkanlıklar ve kültürel yetenekler üzerinde yoğunlaşmış ve F. Hartog (1980)'un düşünülmesini güzel bulduğu ve bir kültürün *denizsel yardımları* olarak faydalı bulduğu farklılıklar olarak görülmesini iddia etmiştir. Öte yandan modern bilginler, edebiyattaki varlıklarını, kaybolmuş kabilelerin tahrif edilmiş açıklamaları olarak gördükleri barbarların kimliklerini belirlemeye çabalamaktadır.

Hindistan halkını açıklayan bu tarzdaki ilk rapor, M.Ö. 515 yılı civarında İranlı Darius tarafından, imparatorluğunun yeni fethedilen doğu kısmını (İndus Vadisi) incelemek için gönderilen Yunanlı Caryandalı Scylax tarafından yazılmıştır. Scylax, Hindistanlıların sahip olduğu yüklü miktardaki altının, kuzey çöllerinde bulunan dev karınca yuvalarından geldiğini bildirdi. İnsan tarifleri de fantastik idi. Ona göre Hintliler, hem yere basmak, hem de kafalarının üstünde bir şemsiye olarak kullanabilecekleri çok büyük ayaklara sahipti. Güney uçtaki Hintliler, yamyam idi. Bu geniş ve çeşitli fantastik söylenti geleneğinin hülasesini sunan kişi, Batı'da *tarihin babası* olarak kabul edilen Herodot'tur. Herodot'tan önce cüceler Hindistan'da iken, Herodot onları Afrika'nın içine yerleştirdi. Hindistanlı yamyamlar da, Pers sınırına taşınmıştır. Bu seçicilik, ne geliş güzel, ne de mantıksızdır. Lâkin bu, karşı kültürler arası ilişkiden doğan Ötekilik ortak alanı içinde fe-

nomenleri birleştiren kalıcı öneme sahip ayırımların bir işaretidir. Artan veya azalan irtibata rağmen canavar ırklar süregelmıştır, çünkü onlar, zihinde taşınması gereken ayırımları temsil etmektedir. Herodot'un tenkitçisi Cniduslu Ctesias bir adım daha öteye gitmiştir. Biri Farsça, diğeri Hintçe olan iki ayrı risalenin yazarı olan Ctesias, Hintlileri yarı insan yarı keçi şeklinde tasvir etmiştir. Onun tasvirleri Orta Çağ'a Pliny yoluyla intikal etmiştir.

Makedonyalı İskender, dünya hakimiyeti teşebbüsünü başlattığında, bu uzak toprakları inceleyecek ve kaydedecek olan uzman grubuyla birlikte doğuya gitti. Yüzyıllar sonra, Napoleon Bonaparte da Mısır'ı işgale başladığında, yanına bilim adamları zümresinde almıştı ve bu tarihten sonra da modern Oryantalizm'in doğuşunu görmekteyiz. İskender'in yanına aldığı uzmanlardan Calisthenes'in eserlerinden bazıları —Ptolemy ve Aristoboulos— varlığını sürdürmekte, ancak bunlar İskender'in maceralarını serdeden Antik Oryantalizm'i oluşturmuşlardır. Bu tür canavar ırkları Hindistan'a ve Hint adalarına yerleştirmiştir. Canavar ırklarla Hindistan arasında kurulan bağ için ikinci bir kaynak, Seleucis tarafından M.Ö. 4. yüzyılda Chandragupta'nın sarayına gizli bir ajan olarak gönderilen Megasthenes'dir. O da raporlarında, canavar ırklarla ilgili benzer nakaratları tekrarlamış ve buna yenilerini eklemiştir.

Yukarıda Yunanlılar hakkında nakledilen şeyler, Romalılar için de tekrarlanabilir. Cumhuriyet'in ve İmparatorluğun Roma'sı, hiyerarşik bir toplum idi. Vatandaşlığın yayılması, iyi ve asil insanların önemine gölge düşürmektedir. Roma dünyası, Yunan selefinden ve Orta Çağ halefinden daha geniş idi.

Dönemin ilk Lâtin coğrafyacısı Pomponius Mela, Amazon'un, yarı aslan yarı kartal canlıların ve başsız insan hikâyelerini yeniden canlandırmıştır. Mela, ayrıca Hindistan'ın ötesinde Chryse ve Argyre efsanelerini de keşfetmiştir. Chryse'nin toprağı altından, Argyre'ninki ise gümüşten idi.

Bunlar, doğunun zengin topraklarıyla ilgili ilk düşünceleri beslemiş ve daha sonra Orta Çağ söyleminde yerini bulan Altın Yarımada, Malayi Yarımadası, düşüncesini geliştirmiştir.

Bir diğer etkili olmuş coğrafyacı, haritaları Orta Çağ'da yeniden doğan ve nihai olarak Kolomb'un keşiflerini yönlendiren İskenderiyeli Ptolemy'dir.

Roma, mağarada yaşayan insanları, Batı Afrika Alt Sahra'nın altın yataklarına uzanmaya kadar Sahra ötesi ticaretin gelişmesiyle birlikte, tedricen Afrika içlerine sevk etmiştir. Roma'nın vahşilerle başı dertteydi. Bu orman ahalisinden Roma'nın korku ve nefrete kapılmasından dolayı, Kuzey ve Doğu Avrupa'nın bu barbar kabileleri vahşi ismiyle müsemma olmuştur. Roma şehri, yüzyıllar boyu, vahşilerin ormanları terk edip vatandaşlarını yataklarında katledeceklerinden korkmuştur. Çok defa vahşileriyle kavgaya tutuşup onları medenileştiren Roma, sonunda dışarıdan gelen vahşilerin eline geçmiştir.

Roma'nın ardında bırakılan netlikten uzak tasvirler, yüzyıllar boyu istilacıların tarihî algılarını şekillendirmiştir. Vizigotlar, Ostrogotlar, Vandallar ve imparatorluğa varis olan diğer barbarlar, Roma kültürünü yıkmaktansa, buna intibak etme çaresizliği içindeydiler. Bununla birlikte onlar, daha sonraki asil Roma yazarları tarafından kötü bir şekilde değerlendirilmiştir. Roma edebiyatı, vahşilerin vahşiliklerinin sergilendiği acı sahnelerle doludur. Tacitus, Druidlerin ormana, Keltlerin meşe ormanına tapınmasını, insanların kurban edilmesinde kullanılan dehşetli ve tüyler ürpertici metodlarını klâsik tarzda sunmaktadır. Günümüz arkeolojisi, bunun apaçık bir propoganda olduğunu ortaya koymaktadır. Tacitus'un tasvirleri, İspanyollar'ın Aztek ayinlerini tasvirlerinden daha dehşetengiz değildir; ama, şüphesiz bunlar da aynı işlevi görmüştür. Kendi medeniyet idrakini kuvvetlendirmek için Ötekilik ideolojisi' kuran Roma; sadece kendilerinin vahşilerle olan mücadeleleri ile ilgili sonradan uydurulmuş efsanelere değil,

eski Yunan'dan kalma vahşi ırk geleneğine de sahiptir. Eski Yunan bilimi, Roma eğitiminin ve aydın yaşamının temeli idi. Tüm bu külliyyat, Yaşlı Pliny (ö. M.S. 79)'nin eserlerinde toplanmıştır. Pliny'nin *Historia Naturalis* adlı eseri Orta Çağ boyunca sembol bir eser idi (geniş haşiyeli nüshası, Kristof Kolomb'un kütüphanesinde bulunmaktadır). Pliny, bilinen dünyayı 13 kitapta incelemiş; bunlar, benzer bir yapıda olup 3'ü İskit ülkesi, Afrika ve Doğu'yu kapsamaktadır. Pliny'ye göre; Etyopya, yeni bir vahşet mekanı, benzer vahşi ırkların çoğunun bulunduğu bir yerdi. Pliny, bulabildiği tüm hayali ve efsanevi hikâyeleri 7. kitapta toplamıştır. Orta Çağ'da ayrıca basılan bu kitap, Batı muhayyalesinde önemli bir etkiye sahiptir. Burada, çok çeşitli isim ve sıfatlara sahip vahşi ırkların mekanı olması açısından Etyopya ve Hindistan yarışmaktadır.

Pliny ile Hedodot'un açıklamaları arasında doğrudan bir paralellik vardır. Her ikisinde de, vahşi ırklar, merkezî İtalya veya Yunanistan'da bulunan ortak merkezli daireler sistemine bağlı bulunmaktadır. Merkezden uzaklaştıkça, sakinler yabanileşmekte ve yerel özellikler daha az öneme sahip olmaktadır. Vahşetin tepe noktaya ulaştığı yerler —Etyopya, İskit ülkesi ve Hindistan— için her iki metnin değerlendirmeleri ortaklaşmakta, tek bir metin haline gelmektedir. Bu nedenle, M.Ö. 5. yüzyıldan M.S. 1. yüzyıla kadar Atina'dan Roma'ya uzanan tarihî ortak merkezli daire, insan fıtratına dair aynı idelolojik görüşü ve bunun sebebiyet verdiği farklılığı içermektedir. Referans, daima medeniyeti tanımlayan merkezdeki insan fıtratına yöneliktir. Bunun karşısında ise, vahşetin, barbarlığın ve yabaniliğin derecesi, temel sıfatların mukayeseli bir şekilde sunulmasıyla belirlenmektedir. İç içe geçmiş bu çizgilerin ardında yatan, medenî ile gayrı medenî arasında ideolojik bir ayırım çizgisi koyma gerekliliği yatmaktadır.

Ptolemy ve son Ptolemeci denizcinin malumu olduğu gibi, vahşi Plinikler, Orta Çağ Avrupa mirasının değişmez bir parçası idiler. Rönesans'ın neticesinde, klâsik kaynakların otoritesinin artmasıyla, Kolomb'un Plinikler'in geleneklerine

olan inancı, günümüzdeki birçok yazarın inanma temayülünde olduğu gibi, bir Orta Çağ çapraşıklığı değildi.

Hristiyanlığın orijinal mesajı, tüm yaratıkların içinde mündemiç bulunan ve buna uygun nasıl yaşanacağını öğütleyen ilahiyatla ilgili idi. Christolojinin geniş malzemesi içinde İsa'nın tarihe ilişkin yorumunda, vurgu mesajdan tarihî bir figüre kaymıştır. Bu tarihî figür, sadece bu dünyanın adiliğini göstermek için, bu dünyanın tarihine müdahale eden birisi olarak takdim edilmiş; bedenî istekler yerine ruhun çeşitli ihtiyaçlarını ikame etmiştir. Bu dönüşüm Aziz Paul'un meşhur din değiştirmesinde açıkça göze çarpar. Burada din değiştirme, nefsin sürekli bir şekilde yok edilmesiyle eş tutulmuştur. Bu nedenle, Aziz Paul için sıkça Hristiyanlığın kâşifi denilmesi şaşırtıcı değildir. İncil'de, yer alan ruh ile beden arasında ve tabiat ile din arasındaki ölümcül ayrılık, Hristiyan inancının temelini oluşturmaktadır. Bu gelişme, Batı tarihî, keşif ve iskan yoluyla dünyanın geri kalan kısmı için önceden kestirilemez sonuçlara sebebiyet verdi.

Fıtrata ters düşen bu temayüller, çöl rahipleri tarafından sürdürülmüştür. Bir efsaneye göre, bir aziz, her yemek yiyişinde veya utanç verici bedenî ihtiyaçları tatmin edişinde, bir vücuda sahip olmaktan utanır hale gelmiştir. Diğer bir çöl rahibi Aquileialı Rufinus ise, mağara duvarlarına resmedilmiş eski hayvan tanrıçalarının tasvirleri ile karşılaşmasını, "kendisinin savaşmak için çöle gönderildiği bu şeytani gücün ilk şekliyle karşı karşıya gelmesi" olarak tarif etmiştir.

Fıtrattan yüz çeviren Hristiyan tarihi, kitlesel nevrozlarla* uzayıp giden tarihsel bir sürece dönüşmüştür. Bedene karşı duyulan nefret derinleşmekte ve en fazla mistikler tarafından icra edilen tüyler ürpertici cezalarda göze çarpmaktadır. Bedene, tabii dünyaya, illkellere, genel kabullere karşı çıkanlara ve tüm inanmayanlara karşı takınılan bu düşmanca tavır, zayıf

* *Nevroz*: Kişilik bölünmesi—ç. n.

inancı kuvvetlendirme ve Cennet'i kazanma şeklindeki trajik, dokunaklı ve beyhûde ümide hizmet etmektedir.

Orta Çağ'da vahşi adam ve vahşi kadın klâsik ve barbar atalarıyla birlikte geri dönmektedir. Tanrılarla irtibatı bulunan ve Altın Çağ'ın saflığında yaşayan Cycloplar'ın silsilesi, Avrupa'daki Kelt ve Cermenlerin eski öğrenim kalıplarının esrarlı hatıralarının ağına düşmektedir. Bu hatıralar, hayaller ve algılar, Ahd-i Atik ve Hristiyan tasavvuruyla ve yeraltı dünyasının kaba yaratıklarının dünya, cinsiyet, kan ve günah çağrışımlarıyla kaplanmıştır. Şeytanın, medenî Hristiyan dünyaya ve onun kurumlarına karşı koyduğu ve onu taklit ederek karıştırmaya yönelmesi gibi, (tıp ve büyü ilmi sayesinde farkedilen) vahşi kadın da cadılar için bir model olmaktadır.

Çıplak, kıllı bir canavar tasvirinin, Avrupa Medeniyeti'nin ısrarla kendisinden uzaklaştırmaya çalıştığı bir tasavvur olduğunu farketmemek zordur. (Shakespeare'in *The Tempest*'indeki Caliban buna iyi bir örnektir). Ataları tarafından lekelenen ve Hristiyanlığa sahip olma talihiyle kurtulan Avrupa için, medenî ve gayr-ı medenî arasında, iyi insanlar ve barbarlar arasında; Biz ve Onlar arasındaki sınırları çizme ihtiyacının bilincine varmak için her türlü neden vardı.

Orta Çağ'ın vahşi adamdan büyülenmesi; onun, Avrupa'nın sınırları içinde bi'l-kuvve var olabileceğine, ferdin içinde de onu her zaman alt etme tehdidi savuran gizli bir güç olarak varlığını sürdürebileceğine dayanıyordu. Bu nedenle vahşi adam, ya medenîleşmeli ya da kendini medeniyete adanmalıdır. Onun kaba ve pişmanlıktan uzak nefsi üzere kalmasına mücadele edilemez. Hereford ve Psalter haritalarında gördüğümüz gibi İncil, yine coğrafi bilginin temel kaynağı idi. Cennet, dünyanın doğu sınırında Asya'da bir yerde bulunmaktadır. İndus, Nil ve Fırat gibi büyük nehirlerin Cennet Bahçesi'nde ortak bir kaynağa sahip oldukları düşünülmüştür. 9. yüzyıldan 11. yüzyıla kadar revaçta bulunan literatürde, köpek

* Eski Yunan mitolojisindeki devler—ç. n.

kafalı insanların ve esrarengiz hayvanların benzer muhiti yeniden canlanmıştır. Brahmanlar, ateşle intihar ediyor veya atalarının etlerini onları müşerref kılmak için yiyor iken, Hindistan, yedi yaşında yaşlanan boynuzlu cüceler ile iskan edilmişti. Ctesias ve Büyük İskender'in uzman kadrosunun değerlendirmeleri, Hristiyanlaştırılmış, İncil'den mülhem mecazlar ve canlı-fantaziler ile süslenmiş haliyle tedricen Haçlı Seferleri dönemi halk edebiyatının içine sokulmuştur.

11. yüzyılın sonunda Aziz Augustine'nin eseri olan faal kilise gelengi, dış dünyaya yöneldi. Aziz Augustine, Hristiyan Roma toplumunun medenî temeline geleneksel inancı yerleştirdi. Luka İncili'ndeki bir bölümü "Onları (Hristiyanlığa) girmeye zorla!" (4:23), kullanarak, onun sapık mezheplere karşı nefreti, Paul Johnson (1978)'un ifade ettiği şekilde *yapıcı bir zulüm* doktrini oldu. Bu doktrin, Biz ve Onlar arasındaki açık ideolojik çizginin keskin kenarı olup bunun etrafında Batı Medeniyeti'nin Ötekiler'le ilgili varis olduğu tüm izler düzenlenip teşhir edildi.

Haçlı Seferleri, Aztek başkenti Tenochtitlan'ın harabelerinde meyve veren inanmayanlara karşı geniş ölçekli, uluslararası bir Hristiyan saldırı başlattı. Meksika başkentinin ayin merkezî, Hristiyan kiliselerinin, parçalanmayı ve diğer bir medeniyetin hakimiyetine şahadet edercesine yükseltilmesinden önce, yanan bir moloz taşına dönmüştü. Birinci Haçlı Seferi, Clermont'ta, 1095 yılının Kasım ayı sonunda Papa Urban tarafından ilân edilmiştir. Bununla birlikte ilk katliam, Müslümanlara karşı değil; Worms, Mainz ve Trier'daki Yahudi topluluklarına karşıydı. Orta Doğu'daki ilk karşılaşma, evvelâ bir Hristiyan şehri olan Antakya'da olmuştu. Bu dönemin Müslüman tarihçileri, Haçlıların vahşetinden nefretle bahsetmişler ve onların bu vahşetin şaşkınlığıyla şiddetlerini dindaşlarına da kustuklarını belirtmişlerdir.

Haçlılar, Kudüs'e ulaştığında, Tyre Başpiskoposu William Historia Rerum in Partibus Transmarinis Gestarum (12. asır)'da şunu yazıyordu:

"Karşılaştıkları her düşmanı, hiçbir ayrıma tabi tutmaksızın yere serdiler. Her taraf kan gölüne dönmüştü, her yerde parçalanmış kafa kümeleri vardı. Katledilenlerin cesetlerini çiğnemedi bir yerden bir yere yürümek imkânsızdı. Komutanlar, zaten değişik yolları zorlayarak şehrin hemen hemen merkezine yaklaşmışlar ve ilerledikçe tarif etmek için kelimelerin aciz kaldığı bir katliam yapmışlardı. Arkalarında, düşman kanına susamış ve kendilerini yıkıma adanmış bir insan topluluğunun öncüsü?"

Galipler bile, nefret ve tiksinti duymuşlardı:

"Katlonulan çok sayıdaki insan manzarasına, nefret duymaksızın bakmak imkânsızdı; her yerde ceset parçaları kol geziyor, zemin maktüllerin kanlarıyla doluydu. O, sadece kafası gövdesinden ayrılmış ve kötürüm edilen organların, bunlara bakan herkesin tiksintisini uyandıracak şekilde, her tarafa dağıldığı cesetler manzarası değildi. Bunlara bakmak, galiplere, katillerin kendisine bile korkunç geliyordu. Kafadan ayaklara damlayan kanlar, onlarla karşılaşan herkesi dehşete boğuyordu. Sadece Mabel'in duvarlarında, yaklaşık on bin kâfirin yok edildiği bildirilmiştir. İlâveten, şehrin her köşesinde, caddelerde ve mahallelerde uzanan cesetlerin sayısının bundan az olmadığı tahmin edilmektedir."

Dehşet belgesi aynen devam etmektedir:

"Askerlerin geri kalanları, ölümden kurtulmak için dar girişlere ve ara yollara saklanmaları muhtemel hayatta kalan sefilleri aramak için şehirde aranmadık yer bırakmadılar. Bunlar, halkın gözü önünde sürüklenerek koyun gibi boğazlandılar. Bazıları çeteler halinde evlere girerek aile reislerine, bunların eşlerine, çocuklarına ve tüm aile fertlerine her türlü işkenceyi reva görmüşlerdir. Bu kurbanlar, sefil bir şekilde ölmeleri için ya kılıçtan geçiriliyor ya da yüksek bir yerden kafa üstü yere atılıyordu. Her yağmacı, yağmaladığı evin eşyalarıyla birlikte daimî sahibi oluyordu. Çünkü şehrin zaptedilmesinden önce

haçlılar, şehri güç kullanarak ele geçirdikten sonra, kim, tecavüz yoluyla kendi namına bir şey kazanırsa onun mülkiyet hakkına sahip olacağı konusunda anlaşmışlardı. Bunun sonucunda, haçlılar şehri didik didik aradılar ve insanları pervasızca katlettiler.”

Haçlı Seferleri, ruhî yenilenmeyi gerçekleştirmedeki başarısızlıkları gayet açık olmasına rağmen devam etti. Orta Doğu’da, askerî bir hakimiyet projesi olarak bile hüsrana uğradılar. Kudüs, 1187’de kaybedildi; resmî olarak ilân edilen üç Haçlı Seferi’ne rağmen geriye alınamadı. Yeryüzü’nün efendisi olma, geleneklere sıkı sıkıya bağlı inancı tesis etme ve Hristiyanlığa Thomas Aquinas’ın deyimiyle “yılmaz bir cehalet” ile saldıran diğer inanç sistemleriyle mücadele zorunluluğu bitmemiş, aynen duruyordu. Haçlı Seferleri’nin elle tutulur sonuçlarından hiçbirisi, onun Batı Medeniyeti’ne sağladığı katalizörlük görevi kadar önemli değildir. Haçlı ruhu, Batı düşünce ve deneyiminin çok farklı öğelerini bir araya getirmiş ve Batı’nın muhtevasını ve ruhi coğrafyasını, Öteki İnsanlar hakkındaki görüşüyle tamamlayıp şekillendirmiştir. Batı Avrupa’nın modern şeklini alması, Haçlı Seferleri’nin etkisi altında olmuştur. Haçlı döneminin belki de en etkili mirası, Batı düşüncesinde katı dinî geleneksellikte tekdüze hayat arasında kurduğu çözülmesi güç bağıdır. Gelenekten kopmak sapıklık, farklı olmak ise afaroz edilmeyi gerektiren bir durum idi. Avrupa veya ötesinde, güvenilir tek vatandaş, Roma Kilisesi’nin emirlerine uygun yaşayan insandı. Bunun ötesindeki bölgeler, vahşiliğin hakim olduğu yerdir.

Batı Medeniyeti’nin iki temel dayanağı, Klasizm ve Hristiyanlık, muzaffer bir ben idrakini paylaşmaktadır. Bunların her biri, kendini tanımlamak için Öteki’ni keşfetti ve sınırları kollama süreci, daimî olarak gerçek insanların yeniden keşfini gerektirdi.

Yunan olmak, Romalı olmak veya Hristiyan olmak, bir gelenek meselesiydi. Bu durum, vatandaş olmayanların (Roma İmparatorluğu'nun dışında yaşayanlar) veya Hristiyan olmayanların yaşam tarzı ve ahlakî gelenekleriyle ilgili serdedilen benzerlik ve farklılıklarda aşikârdır. Gerçek insanlar, hayret verici farklı yaşama kabiliyetleri sayesinde ortaya koydukları normallikle bir ibret vesikası oldular. Ötekileri'nin farklılıkları ve benzerlikleri üzerinde durmak ve bunların niteliklerini belli kalıba sokmak bir tahrif süreci idi. Mesafe arttıkça ve Öteki kültürlerle olan münasebet azaldıkça veya yok oldukça, bu tahrifatın derecesi daha da artıyordu. Fakat Ötekiliğin tanımlanması sürecindeki en tahrif edici özellik, mesafe veya münasebet derecesi değil idi. Bu, daha çarpıcı yönlerden ve daha hayatî fikirlerden bir Grek, bir Romalı, bir Hristiyan olmanın ne ifade ettiğinden kaynaklanıyordu. Mukayesenin can alıcı noktalarını oluşturan unsur, ben-kimliğiydi. Mukayese noktaları, gerçek sınırları oluşturmaktaydı. Bu noktalarda farklılık, Başkasına, Biz Olmayana matuf oluyordu. Kolomb'tan bu yana Batılı bilginler tarafından kullanıldığı üzere, mukayese usulleri, içerdiği tüm tahrifatıyla birlikte, bir tercüme işlemiydi. Öteki İnsanların inanışları ve yaşam tarzları, ancak bunların yabancı olduğu bir medeniyetin tatbikatının karşısı olarak görülürse anlaşılabilir. Bu nedenledir ki, Hindistan'a giden Portekizli ilk ziyaretçiler, bir Hindu tapınğını, Katolik kilisesi imiş gibi açıklamışlardır. Bir Katolik kilisesinin gelenekleri, Hindu geleneğinin yorumlanması için emniyetli bir rehber değildir. Bu, Batı'nın idrakinin temeline geniş bir yanlışlar manzumesi yerleştirmiş ve Hindu olmanın ne olduğu hakkındaki söylemin nirengi noktasını teşkil etmiştir. İyi bir vatandaş, Öteki İnsanlar'ın yaptığı şeyleri asla yapmaz. Kötü bir vatandaş ise, Hindistanlı, Etyopyalı, Magribli, Yahudi ve yerli bir Brezilyalı'nın bile yapmayı düşünmediği şeyleri yapabi-

lır. Bu idrak tarzı, Onların takipçisi oldukları yolu menfi olarak değerlendirenken, bizim medeniyetin geleneksel standartlarıyla teselli bulmaktadır.

İnsanlar yaşadıkları zamanın fikirleriyle içli dışlı oldukları için, Kristof Kolomb ve onun çağdaşları bu yapılanma sürecine bir yenilik getirmiyorlardı. Bununla birlikte, Ötekiliği inşa etme süreci yeni bir akım meydana getirmiş ve Kolomb'un Amerika'ya ilk ayak bastığı tarihi günden beri de küresel bir proje olmuştur. Avrupa ana karasından uzaklaştıkça, dünyanın şekli daha çarpık ve hayali oluyordu.

Kolomb'un yaşadığı çağda Batı Medeniyeti, vahşiliğe, terbiye edilmemiş tabiata, vahşilik içinde yaşayanlara ve "medeniyetin" bunlarla olan münasebetine karşı derin ve uzun bir geçmişe sahip bir tavrı bünyesinde barındırmaktadır. Bu tavırlar, toplumun kendi dönüşümüne fırsat verecek şekilde kesinleşmiştir.

Buğada, Kristof Kolomb'un İspanyası'na ışık tutmak faydalı olacaktır. Müslümanların hakim olduğu İspanya, içerisinde Yahudiler, Müslümanlar ve Hristiyanların nisbî bir uyum içinde yaşadıkları tek çok kültürlü toplumdur. Uzun ve acımasız sekiz yüz yıllık bir ırk ve din savaşı ve 3.000 meydan savaşından sonra Mağribilerin nihai mağlubiyeti ve Endülüs'ten atılmaları her şeyi değiştirdi. Bu, İspanyol ruhunda derin izler bıraktı. Mücadelenin muzaffer bir şekilde tamamlanması, sosyal düzeni istihdam ve gaye boşluğuna terketti. Gırnata'da galip gelinmesi neticesinde ilk iş olarak, Yahudiler kovularak İspanya toplumunun çoğulcu yapısını ortadan kaldırma hareketi benimsendi. Onlara ya din değiştirmeleri ya da çekip gitmeleri şeklinde bir ultimatom verildi. Bu fermanın yürürlüğe girdiği tarih 2 Ağustos 1492 —Kolomb'un Palos limanından yelken açmasından bir gün önce— idi. Gırnata'nın düşüşünden sonraki bir yıl içinde, İspanya yeni bir çehre kazandı; boşluk, temelsiz bir şekilde dol-

duruldu. Galipler, yeni bir dünya oluşturmaya hazırlanıyorlardı. Okyanusya'nın Amiralinin beratını imzalayan el ile Yahudilere verilen ulti matomu imzalayan el aynı idi: Juan de Coloma. Şimdi, 1492'de, çarpık dindarlığıyla, klâsik coğrafya ve Orta Çağ folkloru temelli bir malzemeyle sahip ve yeni teknik hünerler edinen Batı'nın temel düşüncesine malik olan Kolomb yeni dünyalar aramaya hazır d . Onun hayat sürdüğü yıllarda, Hint adaları bu nedenle kaçınılmaz olarak Haçlı Seferleri'ne kıyasla Yeni Dünya oluyordu. Burada yine erdemli Hristiyan keşfi maskesi altında, canice zorbalıklar kutsallaştırılabilirdi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖLÜMCÜL KARŞILAŞMA

Kolomb Atlantik boyunca karayı güvenlik altına aldığı zaman, egemenlik gücünü kullanmaya başladı. Krallığın garantisi ve Papa'nın tebligatıyla bu egemenlik garanti altına alındı. O şimdi bir yerlerin genel valisiydi ve yerleştiği yeri Avrupa gelenekleri çerçevesinde şekillendiriyordu. İlk gördüğü karayı Kurtarıcı İsa'nın aşkına San Salvador diye isimlendirmişti. Modern Amerika haritası, bütünüyle bu coğrafyada yeniden yerleşen ve yeni bir düzen oluşturan Hristiyan Avrupa vizyonunun dönüşüne şahit oluyordu. Kolomb müteakip kararları İspanya kralı Ferdinand ve kraliçesi Isabella'dan sonra ve İspanya'dan sonra kendi memleketi olarak isimlendirmeye devam etti.

Kolomb tarafından belirlenen yeni hedefler Hristiyan terminolojiyle tasvir ediliyordu. Derin bir saygı duyduğu ve Orta Çağ'da yaygın bir moda haline geldiği gibi yolculuğunu adadığı kutsal teslise sıklıkla başvuruyordu. Kızılderililer için kullandığı tek genel terim *otro mundo* (diğer dünya) idi. Topraklarını modern dünyada tanıttığı denizin insanlarını Karayipliler, bölgeyi de Karayipler olarak isimlendirdi. Çünkü, yöre halkının yamyam olduğuna karar vermişti.

Kolomb, önceden tahmin ettiği gibi şenlenmiş bir karaya ulaşmıştı. Burada karşılaştığı insanların kendisini, peşinde koştuğu altına ulaştıracağını ümit etmişti. Ayrıca, Orta Çağ Avrupa edebiyatında temsil edildiği gibi, bu insanların Hind dünyasını gözleri önüne sereceğini sanıyordu.

Ėařifin statüsüne ilişkin daimi iddiasının Avrupa'ya tanıttığı insanların Ötekiliğı hakkında olmasına rağmen; keşfi, neticede Orta Çağ Avrupa fikirlerinin tarih dışı bir yolla yeniden üretilmesinde Kızılderililer'in kullanılarak kendinin yaratıcı icadının bilinçli işleyişinin oluşturulmasına indirgenmişti. Karşılaştığı gerçek insanların gelenekleri ve yaşam tarzları kendi tecrübelerinin ötesindeydi. Benzerlikleri ve farklılıkları sınıflandırırken Avrupa'yı temel karşılaştırma kıstası olarak kabul ediyor ve Orta Çağ Hristiyan antropolojisini ve onun ölçütlerini kullanıyordu. Arawak ve Taino kabilelerini tanımlarken kullandığı Orta Çağ beklenti ve tasavvurlarının ideolojilerin deposundan çıktığı için, Kolomb gerçekte karşılaştığından farklı Arawak ve Taino insanları/halkı keşfetti..

Genellikle Kolomb'un, ilk karşılaştığında Karayipler adası yerlilerine sempati duyduğu vurgulanır. Barbarların putperestliğine karşıt olarak değerlendirildiğinde ise farklı bir resim ortaya çıkar. Bu resimde okyanusun ve kapsadığı bütün alanların genel valisi olarak Kolomb'un bir yandan yerlileri dünya cennetinin masum sakinleri kabul ederken, diğer taraftan, onları köleleştirerek kazanacağı zenginlikler üzerinde mütalalar yürütmesi vardır; bu da şaşırtıcı değildir. Böylece Hindistanlı diye keşfettiğı insanların yumuşak başlılığı hakkında bolca sarfettiğı fikirleri, İspanyolların istekleri sürtüşmeye neden olduğunda onları kısa zamanda barbar olarak kabul etmesine delil teşkil etti. Bu mitolojik Hindistanlılar işgalcilere meydan okuduklarında veya karşı koyduklarında dehşet saçan, vahşî yerliler, kadın ve çocuk ayırt etmeden insan eti yiyen varlıklar olarak tanımlandılar.

İnsan eti yemek bütün Yunan, Roma ve Orta Çağ literatüründe barbarların genel özelliklerinden biridir. Bu, medenî niteliklerin yokluğundan kaynaklanan bir durumdur. Direnişin ortaya çıkışı, Tainolular'ın fitratlarının ve pratiklerinin kaçınılmaz olarak sorgulanmasına sebep oldu. Ortak bir dil olmadığından ve Kolomb'un tercümanları İbranice ve Aramice'de yetersiz olduklarından Tainoluların yeterince anlaşılamayan

cevapları kurumsallaşmış bir yamyamlığın raporları şeklinde ayrıntılı olarak tercüme edilecekti. En karmaşık rapor Kolomb'un ikinci deniz seferinde tanıştığı gemi doktoru Diego Alvares Chanca tarafından hazırlanmıştı. Chanca'nın hikâyesinde erkekler büyük bir kazanın etrafında hazır bekleyen ayak takımı, kadınlar yalnızca kazan için çocuk doğuran varlıklar ve çocuklar tıpkı semirmesi için kısır bırakılan horoz gibi şişmanlaması amacıyla kısırlaştırılan canlılar olarak tasvir edilir ve onların tabii hali bu imiş gibi anlatılır. Bu tasavvurlar yüzyıllar boyunca Avrupa söyleminde canlı ve tesirli olmaya devam etti.

Bu resmedilen yamyamlık tasavvurları kaçınılmaz olarak Amerika konusundaki en temel kaynaklardır. Erken döneme ait bir resim, Palmiye yapraklarından kurulu bir tezgahın arkasında kasaba kasaplarına benzeyen bir adamı, insan bedenlerini satmak amacıyla kolları, kafa ve diğer uzuvları asarken gösterir. Bu tasavvur üç yüzyıl sonra William Arens'in *İnsan Eti Yeme Efsanesi* adlı kitabıyla birlikte yeniden söz konusu olur. Kitap 19. yüzyılda Avrupa'nın Afrika'daki yamyamlık konusundaki yargısını temsil eder. Avrupalılar'ın aşırı ısrarına rağmen, Arens'in açıklığa kayuşturduğu gibi, kültürel olarak tesis edilmiş bir yamyamlığa ait hiçbir güvenilir delil yoktur. Avrupalılar soruları kendileri sorarlar ve cevaplarını gazetelerinde ve günlüklerinde kendileri verirler. Böylece efsane sürer gider. Bununla birlikte mesele yamyamlığın delillendirilmesi değildir. Hatta bugün Avrupa'nın kendi kadışınâs, açık görüşlü ve tarafsız yazarları; yamyamlık konusunu gerçekte Avrupa düşüncesinin bir problemi ve dünyayı yeniden tanımlaması şeklinde açıklamaktadır. Bu hiçbir zaman bütünüyle ortaya konulmadı ve gerekli cevaplar verilmedi.

İlk yamyamlık tasvirlerinin Avrupa muhayyilesi üzerinde güçlü bir etkisi vardır; çünkü, derin bir karmaşıklığın mesajının şifreleriydiler. Benzer sembollerini temsil etmek ve Avrupa söyleminin parçası olan düşüncelere karşılık gelmek üzere düzenlenmişlerdir. Resimler, önceki zamana ait bütün metin-

lerden daha fazla Avrupa dünya görüşü ve onun günümüzde de geçerliliğini koruyan zanları çerçevesinde; kendisi, gerçek sivil toplum ve diğerleri arasındaki sınırı açıklıkla göstermektedir. Hindistanlılar, sıradan yerliler değildi. Birçok açıdan Avrupa'ya ait olmayan herşeyi kapsayan genel bir terimdi. Bütün Orta Çağ haritalarında gösterildiği gibi, bu sınır Doğu Avrupa ve güneye uzanıyordu.

Aynı tahta basma kalıbı ile basılan resimler yeniden kullanılmak üzere saklandı. Birçok resim, daha önce Amerika yerlileri ile ilgisi olmayan metinler için kullanılırken şimdi Amerika yerlilerinin erken dönemine ait durumlarını resmetmek için kullanılıyordu. Bu konuda şaşılacak bir şey ya da hata yoktu. Chanca'nın Seville Şehir Konseyi'ne aktardığı Amerikalılar hakkındaki hikâye, tercümanının yokluğunda bizzat kendisinin görüştüğü denizde tesadüfen bulunmuş eski bir esir olan kadının şahitliğine dayanıyordu.

Peter Mason (1990), Klâsik ve Orta Çağ mirasının Yeni Dünya'yı temsil etmek üzere nasıl kullanıldığını; Hindistan bölgesinde yaşadığı kabul edilen Heliopolitanlar'ın yedi adasına deniz yolculuğu yapan seyyah Iambouloslu Diodoros'un anmasını örnek alarak çalışmasında ortaya koyar. Heliopolitanlar El Dorado efsanesi ve yedi altın şehrin sahibidirler. Sir Walter Raleigh ve Coronado Amerikalarda uzun zaman nafile bir gayretle bu konu üzerinde çalıştılar. Araştırmacıların hiçbiri bu şehirleri bulamadı. Fakat Avrupa'ya bu gizemli şehirler hakkında çok geniş bilgiler getirdiler. Iamboulos'a göre, Heliopolitanlar saçsız bir vücuda sahipti. Boyları çok uzundu. 150 yıl yaşıyor ve kadınlarını ortak kullanıyorlardı. Kuş sesi de olmak üzere her türlü sesi çıkarabilme kabiliyetine sahiptiler.

1504'ler civarındaki olayları geniş bir bölümde içeren Mason'un *Novus Mundi* adlı eserinde not ettiği gibi, Amerigo Vespucci'nin aktardıklarında Amerika yerlilerini bu özellikleri yeniden su yüzüne çıkar. Vespucci, bütünüyle hayatî insanları tasvir eden eski Yunan kaynaklarını kullanır. Vespucci bundan

başka yeni dünyayı keşfetmek için korsanlık yapar ve bu yeni kıt'aya kendi adını verir: Amerika. Vespucci'nin *Novus Mundi*'sinde biz sadece modern antropoloji geleneğinin kurulum izlerini değil, fakat bütün bir modern ütöpik sosyal düşünce geleneğinin ve Thomas More'un *Utopia*'sının kaynağını buluruz. Sonuç olarak kurgu yeni bir kurgu meydana getirir ve Avrupa'ya ütöpik düşünce ve antropoloji yoluyla diğerlerine iki farklı türde bakış açısı geliştirir.

Chanca, yamyamlık olgusunu ayrıntılı olarak işledi ve onu Avrupa söyleminin açık saçık müstehcen bir parçası haline getirdi. Amerigo Vespucci, cinsel eğilimler üzerine yoğunlaştı. Şehvet düşkünlüğü, Chaucer'in hikâyelerindeki seyyahların gösterdiği gibi Orta Çağ Avrupası'nın alâmeti değildi. Ve kesinlikle Rönesansın bir özelliği de değildi. Michaelangelo'nun Sistin Kilisesi tavanına yaptığı Hristiyan yaratılış hikâyesi, ancak reformasyondan sonra giydirilebilmiştir. Vespucci'nin gözlemleri ve raporları, karşılaştığı insanların kendi içlerinde mündemiç olan insan fıtratının dışa dönük manifestosunun gerektirdiklerinin bir listesini teşkil ediyordu.

Yakın yıllardaki antropolojik olarak kendini değerlendirmeye akımı soruların cevaplarını da zorunlu olarak nasıl belli bir yönde gerektirdiğini gözler önüne seriyor. Sorular, soruyu soranın dünya görüşünü açığa çıkarıyor. Soruyu soranın işittikleri ve cevap olarak not ettikleri sahip olduğu bilgi birikimi ve düşünce yapısınca pratiğe dökülüyor. Modern antropoloji, Kolomb'un ve Amerika'yı ilk ziyaret eden Avrupalıların raporlarıyla başlar. Bununla birlikte onların gözlemleri ve soruları, Orta Çağ Hristiyanlığı ve klâsik dünyaya ilişkin barbarlık antropolojisi bakış açısıyla şekillenmiştir: Saçları omuzlarından aşağı dökülen Amerikalı yerliler, ok ve yay kullanımı, cinsel ahlaksızlık ve çıplaklık, dinî pratiklerin varlığı veya yokluğu ve hiyerarşik yapısı, çiğ ve pişmiş yiyecek tüketimi. Bütün bunlar, farkın potresini inşa eden Avrupalılar tarafından kullanılan potansiyel benzerliklerdir.

Bu nedenle, Amerikalı yerliler kategorisi Avrupa gelenekleri dışında bir yapı içerisinde tanımlanması bu insanların olumsuz örnekler olmalarından kaynaklanmaktadır. İlk dönem metinlerinde tekrar tekrar rastlanılan ibare *Onlarına sahip değillerdir*. Onların sahip olmadıkları şeyler Avrupa toplumunun temel özellikleridir. Sahip oldukları ise hiçbir şekilde Avrupalı gözlemcilerin ilgisini çekmez. Gözlemcilerin gayreti, yerlileri Avrupa geleneklerine tabii olacak şekilde kendi idarelerine baş eğer bir anlayışa yöneltmekti.

Yerlileri çıplak, omuzlarından aşağı dökülen örgülerinden başka saçları olmayan, mülkiyet duygusundan yoksun, aile ve din kurumundan bihaber, İspanyolların kaba şekilde yaptıklarını taklit eden bir tasvir şemasıyla rapor etmeleri; onları entelektüel ve hukukî açıdan sivil toplumun sınırları dışında kabul etmeleri ve onların yaşadıkları topraklar üzerinde hiçbir hakkı olmadığı iddiasını temellendirmeleri içindir. Bu, yerlilerin köleleştirilmek için uygun objeler olduğunu kanıtlamak gayesiyle öne sürülen bir temellendirmedir.

Tıpkı bunun gibi, Altın Çağ hayalinin kullanımı Taino halkının sahip oldukları şeyi yeni karşılaştıklarıyla paylaşmaları, onlar için çalışmaları ve altın süsleri basit kıymetsiz maden parçaları ile değiştirmelerindeki masumiyetin anlaşılmasına katkıda bulunmak için değildi. Bu kullanımın amacı, Tainoluları medenî toplumun ve hukukî himayenin dışında tutmaktır. Kolomb'un onlara okuduğu *requerimiento** formaliteden öteye gitmeyen ilgisiz bir ayrıntıydı. Çünkü müstemlekenin hakimiyetini İspanya krallığına bırakan hiçbir anlaşma yerlileri yaşadıkları toprakların hukukî sahibi olarak kabul etmiyordu. Onlar sadece, kendi topraklarının ve mallarının geçici olarak kullanma hakkına sahiptirler.

Bu görüşe sahip olanlar yalnızca Potekizliler ve İspanyollar değildi. Hristiyan prensleri tarafından henüz yerleşilmemiş *dinsiz ve barbarların* topraklarını ortaya çıkarmak ve

* *Requerimiento*: Talep, talepname—ç. n.

tespit etmek üzere görevlendirilen İngiliz Humprey Gilbert'in beratı (11 Haziran 1578) bu gerçeği gözler önüne seriyor. Toprakları üzerinde yerleşme konusu netliğe kavuşturulmadığı halde kültürel iddialar oldukça açık ve anlaşılırdı: Bu uzak araziler onları ilk keşfeden gerçek inanç sahibi Hristiyanların hakkıydı. Orada yaşayan yerliler hiçbir hakka sahip değildiler. Tabii ki bu iddia hiçbir zaman bütün olarak ifade edilmedi. Onun yerine, çok daha tehlikesiz bir seçim önerildi. Kısaca, Hristiyanlar da yerliler kadar boş araziler üzerinde hakka sahipti. Gerçekte ise, eğer yerliler bu teklifi kabul etmezse Avrupalılar daha fazla hakka sahiptiler. Sözün özü, yeni dünya ele geçirilmek zorundaydı.

Gilbert, İngilizlerin sömürgeleştirme serüveninde ayrı bir politika takip etti. İrlanda daha sonra yeni dünyada faaliyet gösterecek birisi için iyi bir çıracılık deneyimiydi. İrlandalılar, daha önce Portekiz ve İspanyollar'a hizmet ettikleri gibi şimdi de, Faslılar ve Batı Afrikalılar örneğine benzer şekilde İngiltere'ye hizmette bulunuyorlardı. İrlandalılar yabanilik içinde yetişiyorlar ve *vahşi İrlandalı* oldukları içinde ceza olarak topraklarını ve hayatlarını kaybediyorlardı.

Humprey Gilbert ve Sir George Peckham'ın *A True Refort of the Late Discoveres* [Son Keşifler Hakkında Gerçek Bir Rapor]'da (1583) sömürü ve kolonizasyonu bir Hristiyanlık ödevi olarak adlandırılır. Gilbert'e göre yeni keşfedilen topraklarda gerçek Tanrı hakkında bilgisi olmayan vahşi yerliler ikamet ediyordu. Toprak, tanrı tarafından insan hayatında gerekli olan şeyleri üretmek üzere tahsis edilmişti. Bu yüzden Hristiyan olmak bütün barbar davranışları bir tarafa bırakarak medenî yaşama tabi olmayı, toprağı işlemeyi, İngiliz tarzı bir yerleşik düzen oluşturmaya ve toprakta çalışmayı gerektiriyordu:

Allah bize bu onuru bahşetti. Seyahat kararlaştırıldı, geçitlerden acelece geçildi, zengin topraklar ve insanlar

kolaylıkla kazanıldı. Bunları kazanmak, imanımızı güçlendirdi ve ülkemizi zenginleştirdi.

Peckham iki türlü yerleşmeden bahseder: Birincisi, Hristiyanlar kendilerini dostça yerlilere tanıstırırlar. Barışçıl bir ortam oluştururlar. Saldırgan yerlilere karşı onları korurlar. Onlara inancı öğretirler ve bütün bunların ekonomik faydalarından istifade ederler. İkinci tür yerleşme, vahşiler Hristiyanlara karşı gelip onların topraklarına yerleşmelerine direniş göstermeleriyle su yüzüne çıkar. Böyle durumlarda Peckham'ın dediği gibi Hristiyanlar bir araya gelerek düşmanlarıyla çarpışır, onlara boyun eğdirir ve köy, kasaba ve şehirlerinde sahip olduklarını vahşet sınırlarını zorlamadan — bugün diğer milletlerin de yaptığı gibi— kanun gücüyle ele geçirir.

Yazarın demek istediği yalnızca bir çeşit yerleşme metodu olduğudur. İkincisi, birinci metod başarısızlığa uğradığında kaçınılmaz olarak gündeme gelmektedir. Vahşi/yaban olmalarından dolayı, onlar medeniyete ve Hristiyanlığa karşı direnmek zorundaydılar. Bu ayrıca İspanyolca *requerimiento*'nun da gereği idi. Toprağa, yeryüzüne tapanlar, lânetlenmişler topluluğuna dahildirler. Gözlerini cennete çevirip bekleyenler ise Tanrı'nın şehrine aittirler. Bu iki grup arasında beden ve ruh gibi aşılmaz bir uçurum vardı.

Sonuç olarak, Avrupalılar medeniyet adına bütün bir yaşam tarzını yok ettiler. Şaşırtıcı olmayan bir biçimde, aynı akıbet uzun vadede tabiatın da başına geldi. Yeni dünyanın tabii zenginlikleri göz alıcıydı. Toprak kokusunu kilometrelerce uzaktan duyuyordu ve bu koku beyazları çepeçevre sarıyordu. Burunları bütününüyle tuz ve sınırlanmışlık duygusunun acısıyla doluydu. Sesin ve rengin kaynağı olan ormanlar, çiçekler ve sedir ağaçları hoşnutluklarını perçinliyordu. Yazık ki, bu geniş araziler ve topraklar kısa bir süre sonra işgalciler tarafından kendi anavatanlarının bir benzeri haline getirilecekti. Sürekli bir ihtirasla toprakların büyük kısmını tarıma açık

hale getirdiler. Çünkü şöyle düşünüyorlardı: “Biz kendimizi toprağı sürmekle meşgul ettikçe, hiçbirimizin vahşi olma korkusu yoktur.”

Toprakta yaşamaya başlamalarıyla çevreyi o derece değişime uğrattılar ki Amerikalılar bu uçsuz bucaksız, münbit, insan eli değmemiş arazilere kısa bir süre önce yerleştiler demek imkânsızdır. Medeniyetler daha sonra bu yeteneklerini tabiatı ıslah çalışmalarında gözler önüne serdiler. Vahşi yerlilere toprağı işlemeyi öğrettiklerini ileri süren batılıların katlanılmaz kibrine karşın, Amerika’nın gerçek sakinleri Avrupa işgalinden sonra da toprakları tabiatı dumura uğratmadan korudular. Ve böylece, modern bitki türlerinin esas örnekleri korunmuş oldu. Patates, mısır, domates, helvacı kabuğı, Amerikan fıstığı ve nişasta Amerika yerlilerinin çabalarıyla daha sonra da üreilmeye devam etmiştir. Bu yerlilerin çabaları sayesinde bilim ve sempatiyle beyazlar tarafından yok edilen tabii dünya korundu. Şimdi ise insanlar ne güzelliğı ne de üretkenliğı tahayyül edebiliyorlar.

Avrupa’nın kıt’ayı tabii örtüsünden soyma sürecinde esas temeli, kıt’ayı dönüştürmede yardımcı olmasını umdukları teknolojinin ilk habercileriyle birlikte kadim korkular ve ayrılıklar oluştuyordu. Bu korkular tarafından avlandılar ve ayrılıklar vasıtasıyla yönlendirildiler. Gördükleri vahşilik onları kamçıladi. Böylece karşılaştıkları herşeyi yok ettiklerinden milyonlarca yıllık oluşuma sahip bir medeniyeti üç yüzyıl içinde ana karanın içerlerine ilerleyerek ortadan kaldırdılar.

Keşif anlatılarının önde gelen konularından bir diğeri de tabiatın bütün zenginliklerini yok eden denetimsiz bir dürtüyle toprakları ele geçirmeye çalışan ve sınırsız, çılgın bir yağmaya kendini kaptıranlarla ilgilidir. Kısa zaman içinde yaban hayat gözden kayboldu ve belirsiz bir vicdan azabı arada kaybolan güzelliklerin anısını çağrıştırmaktan öte bir etkide bulunmadı. Belki de en çok olumsuz yönler hatırlanıyordu: Yok olan ormanlar, erozyon, açılan-yakılan toprak örtüsü ve-küçük gece-

kondu birikimleri. Mississippi vadisindeki on milyon hektar orman bir yıl içinde yok edildi ve vahşi yaşamın kökü kurutuldu. Hayvan nesilleri imha edildi.

Bütün bunların altında Eski Ahid'teki güçlü hüküm yer alıyordu. İnsan çabası yok edilen toprakların yeniden yeşertilmesi için yeterli kaynak kabul ediliyordu. Çok uzun süre ihmal edilen Yakın Doğu'nun çöl kumları bereketli topraklara dönüşüp işlenmeyi bekliyordu. Hüküm toprakları işlemeyi ve temizlemeyi veya bahçeleri ihtimamla düzenlemeyi; sonuç olarak, tabiatın insan tarafından iyileştirilmesini öngörüyordu. Bu zorunluluk bir Hristiyan için yerine getirilmesi kaçınılmaz bir iradeyi ifade ediyordu. Ancak böyle bir arazi üzerinde kişi zengin olmayı ümit edebilirdi.

Yeni keşfedilen topraklarda meydana gelen ikiliğin nasıl çözüleceği problemin esas unsurunu oluşturuyordu. Özellikle yerliler. Sürekli fakat bilinmeyen, bilinebilir olan, fakat sadece batı düşüncesi çerçevesinde entelektüel geleneklere bağlı olarak anlaşılabilen. Yüzyılın en büyük sorusu Kolomb'un gerçekte ulaşmak istediği hedefin ne olduğuydu. 1504 yılında Ferdinand ve Isabella'nın saray çevresi filozoflarından Peter Martyr, Güney Amerika'nın Yeni Zelanda'nın coğrafi konum itibariyle zıddı olduğunu varsayıyordu.

Edinilen bilgi artınca, Kolomb tarafından ziyaret edilen karaların haritası çıkarılmaya başlandı. 1507 yılında Martin Waldseemuller yeni bir dünya haritası hazırladı ve yeni kıt'aya Amerika adını verdi. Amerigo Vespucci'nin iddiasından çok etkilendi. Hem Amerika'da, hem de Hindistan'da bu toprakları ve orada yaşayan insanları daha iyi tanımak ve kontrol etmek gayesiyle Orta Çağ biliminin geleneksel metodları kullanılıyordu. Bu Avrupa düşüncesi normlarına uyarlanarak bina edilen bilinçli bir keşif süreciydi. Hristiyan dünya görüşünün bilinçli bir ürünüydü.

Bu süreçte ortaya konulan sorular Amerika'da ilk defa eleştirel değerlendirme bakımından birlik ve evrensellik temellendirmesi çerçevesinde şekillendirilmişlerdir. Anthony

Padgen'in (1993) ifade ettiği gibi barbarlar hakkındaki bütün Orta Çağ metinleri spekülattır ve zihinsel temellendirmeye dayanır. Spekülatif olanı gerçeğe çevirenler de Amerikalılardır. Bunu yeni keşfedilen kıt'ayı hukukî olarak Avrupa hakimiyetine boyun eğdirmek üzere yapıyorlardı.

Avrupa kavrayışıyla yeni dünyanın yapısı temellendirildiğinde, en öncelikli konu bu yeni kıt'anın insanların menşeydi. Bu nasıl izah edilmeliydi? Açıklama için eldeki yegane kaynak kutsal kitabın Yaratılış bahsi üzerine temelleniyordu. İncil, bütün insanlar arasında genetik bir bağın olduğunu söylüyordu. Gerçekte, Avrupa düşüncesinin bu sıçrayışı yapma konusunda ne kadar gönülsüz olduğu Darwin'in evrim teorisine gösterilen tepkiden açıkça anlaşılıyordu. 16. ve 17. yüzyıllarda görünürde Hristiyan dünya görüşünün fikirlerine, terminolojisine ve mantık örgüsüne alternatif olabilecek muhalif bir yapı yoktu. Kendisiyle düşünülebilecek tek fikir yapısını bu Hristiyan tefekkür tarzı oluştuyordu. Böylece Amerika'nın insanları, şekillenmiş bir yapı üzerinde düşünce geliştirmek zorundaydı. Oysa, yapı yeni pratik menfaatlere yönelik olarak farklılaşıyordu.

Amerika yerlilerinin tufan öncesinde mevcut ilkel basitliği temsil eden bir düşünceden geldikleri ya da şecere olarak Uzak Asyalılarla bağlantılı olan milletlerin tufandan ve Babil Kulesi'nin yıkılmasından sonra dağılarak yeni kıt'alarında yerleşik hayata geçip farklı tarzda bir yapı kurmuş oldukları düşünülebilir.

Fransız Huegenot Issac de la Preyere'nin (1594-1676) yazdığı gibi, evrensel bir göç yoktur. Ve bu yüzden dünyanın farklı insanları, yarı soylardan çoğalmıştır. Böylece çok eşliliğe dayalı ırkçılık temellendirilmiş oldu. O, farklı insan kategorilerinin olduğunu savunmaktadır. Yarı insan olan periler, pigmeler ve yerliler farklı bir *Ademden* geliyorlardı. Bu yüzden *gerçek insan* olan Avrupalılardan temelde bütünüyle ayrılıyorlardı. Amerikan yerlilerinin kökeni üzerine gündeme getirilen sorular, insanın statüsü ve menşei üzerine bilinçli bir

sorgulamayı öngörüyordu. Bu Hristiyan kavrayışının kategorilerini yeniden düzenliyordu. Geniş çapta yeni bilgiler, Avrupa'daki antika merakı modasına bütünüyle uygun düşüyordu.

Amerikalılar, Avrupa'nın Hristiyanlık algılayışını reforme ettiği ve düşünce kategorilerini yeniden değiştirip farklı tarzlara yöneldiği zamana uyum göstermekten oldukça memnundular. Reformasyon olarak bilinen hareket Avrupa'nın ilgisi ve alâkasıyla doğrudan uyum içindedir. Reformasyon, Roma Hristiyanlığı birliğinin parçalanmasıyla sonuçlanan Roma Katolik dininin algılayışını ve pratiğini rafine hale getirme çabasıdır. Protestan Hristiyanlık görüşünü doğrulamak ve sürdürmek, sadece ruhi tekamül ve din bilim olarak algılanan İncil'in gerçek ve bütün manasını teşkil etmez. Bu, insan olmanın ve yaratılışın gayelerinin menşeyini gündeme getiren bir sorgulamanın başat ögesi olmalıdır.

Yeni Protestan dünya görüşünün temellendirilmesi Avrupa için yeni bir dünya ve yeni insanlar keşfetmekten çok daha önemliydi. Fakat Protestan algılayışın şekillendirilmesinde yeni dünya ve onun insanları insanlık tarihini seküler bir değişim süreci olarak kabul etmede yeni imkânlar sağladı.

Kuzey Amerika'nın ilk sakinlerinden sadık Protestanlar ölümün ve hastalığın çabuk yayılışını ve Amerikan yerlilerinin onda birinin ölmesine sebep olan hastalıkları, kendilerini yeni topraklara yerleşmeye çağıran davetin yollarını temizlemesi ve Allah'ın bir lütfu olarak kabul ettiler. Çağırılmalarının gerçek bir delil oluşu Protestanlığın, Papalığın sapkın mezhebine olan üstünlüğüne işaret ediyordu; çünkü imparatorlukların Katolik mezhebi salıklerinin hiçbirine bu tür bir deneyim nasip olmamıştı.

Protestanlığın temeli, kendini yaratılışın gayesinin ve anlamının doğru anlaşılması ve insan toplumunun yeni ve daha mükemmel bir duruma getirilmesinde Tanrı'nın temsilcisi olarak algılamaya dayanıyordu. Protestanlık, politik, sosyal, entelektüel ve dinî açılardan Avrupa'nın otorite kavramını yeniden tanımladı. Hristiyanlığın ilk kurucuları olan teolojinin

babaları yeni filolojik çalışmalar tarafından yanlış olarak Yunan felsefe metinlerinde gösterildiler. Kadim klâsik Yunan ve Roma bilginlerinin, bütün dünyayla kurulan ilişkinin artması sonucu, hata içinde oldukları anlaşıldı. Ve yerkürenin yeni algılayış çerçevesindeki tuttuğu yer Kopernik ve Kolomb etkisinde şekillendi. Kilise dogmalarının otoritesi bir tarafa atıldı. Çünkü o insan ve Tanrı arasındaki gerçek ilişkiyi reddediyordu. Şimdi ilişki kişisel olarak kabul ediliyordu. Bu da iman tarafından tasdik ediliyor ve faziletle ikame ediliyordu. İncil metinlerinin yeni ortaya koyulan hakikatlerine bağlanmakta başarısız olan kralların ve gerçekçi yöneticilerin otoritesi, idarecilerinin dininden uzaklaşan tebaya uygun gelmiyordu. Sosyal yaşam üzerinde protestanların otoritesi Avrupa geleneklerini yeniden şekillendirdi. İnananlar, fazilet deneyimleri ve kişisel bilinçleriyle bir uyarıcı olarak dünyayı yorumlamak ve düşünmek zorundaydılar. Ruhban sınıfından olmayanlar artık dindarlar ve rahipler nezdinde ikinci sınıf insan değildiler. Tarih algılayışında olduğu gibi, şimdiki seküler dünyanın hayatı Avrupa düşüncesi için büyük bir anlam taşıyordu.

Reformasyon, Martin Luther'in Wuttenburg katedralinin kapısına kendi 95 tezini astığı 1517 yılı başladı. 1521 yılındaki kesin kopuşa kadar aradaki bağlantı bütünüyle kesilmedi. Aradaki zaman dilimi içinde Magellan bütün yerküreyi Avrupa yörüngesine getirdi. Sonra Avrupa dünyası parçalandı ve Avrupa'nın kendini yeniden tanımlamasına ilişkin hayatî sorunun yeniden cevaplandırılması zorunluluğu su yüzüne çıktı. Yenilik, değişim ve şimdiki zaman içindeki tarihi süreç olarak ilerlemenin keşfi, reformasyonun etkisi altında Avrupa bilinci-ne, damgasını vurdu. Bununla birlikte, yukarıdaki fikirler erken Hristiyanlık dünya görüşü tarafından meşrulaştırıldı. Ve bu dünya görüşünün sivil toplum ve insan fıtratı kavramının yeniden formüle edilmesi *Oculus Mundi*'nin Orta Çağ'daki müşahadesi yeni dünya üzerine yönelmeseydi mümkün olmazdı.

Sonuç olarak, yeni dünyanın insanlarında fikirlerin ve Orta Çağ ikonografyasının uygulanmasında hiçbir kopuş yoktur. Protestanlık veya karşı reformasyon tarafından, etkilense de *ötekinin* keşfi Avrupa öznel bilinci için hayati bir araçtı. Luther açıkça Aristo'yu reddetti. Çünkü Aziz Augustine'e göre onun cehennemlik olduğunu düşünüyordu. Yine de, Augustine temel olarak Aristo'nun öteki ve barbarlık nosyonlarını paylaşıyordu. Avrupa öznel bilincini oluşturan ortak zihinsel çerçeve tehdit altına girdiğinde Avrupalılar çok daha fazla dehşet üzerine yoğunlaştılar. Avrupa barbarlıkla kan içinde banyo yaparken, işledikleri kıyım hareketi deniz ötesi ülkelerde duyuldu. Altın Çağın yeryüzü cennetinde yaşayan soylu barbarların tasviri sınırsız bir güce sahipti. Özellikle, bu ütöpik Pastoral betimlemeler öteki insanları gerçek barbar olarak tanıtıyordu.

Kolomb nereye gitti sorusunun cevabı kısa zaman içinde Amerika, Yeni Dünya olarak billurlaştı. Bununla birlikte, yeni dünya nasıl yönetilebilirdi ve Avrupalılarla yüzyüze yaşamaya başlayan yeni insanların statüsü neydi? Bütün bu sorular sıkı bir şekilde İspanya'da özel bir koney tarafından ya da prenslerin davet ettiği bir cunta tarafından tartışıldı. Teologlar, sivil ve kilise avukatları tarafından İspanya'nın kontrolü altındaki topraklardaki insanlara verilecek hakların hukukî yapısını içeren görüşler ifade edildi.

1982'de Padgen tarafından ortaya konulduğu gibi, tartışmalar, Orta Çağ benzeri düşünme ve tartışma kategorilerini bir araya getirdi ve bütün bunlar modern antropolojinin doğuşunu hazırladı. Aziz Thomas Aquinas Orta Çağ Aristo anlayışını sistematize etti ve Avrupa'ya ötekinin iki genel karakterini sundu. Birincisi, İncil'in mesajını işittiği halde yola gelmez, inatçı fitratları yüzünden mesajı reddeden, ikna edilmeleri mümkün olmayan cahiller. Bu kategori, Müslümanlar, Yahudiler ve yaratılışı gereği Avrupa deneyiminin bir parçası olan ötekilerinden oluşmaktadır. İkinci kategori, kendilerinden

kaynaklanmayan ama karşılaştığında mesajı kolayca kabul eden ikna edilebilir cahiller.

Öteki tanımlamasına girenlerin derecelendirilmesi; me-denî ve bütün bir insan oluşlarını sağlayan ayırt edici, Hristiyan öğretisinin ve Hristiyanlığa bağlılığın timsali olan özelliklere göre şekilleniyordu. Bu Avrupa bilincinin açık ve sürekli bir parçasıydı. Hristiyanlık olmazsa kurtuluş olmadığı gibi, gerçek anlamda bütünüyle bir sivil yaşam da söz konusu değildi. Çünkü genel olarak insan davranışı normlarının tanımı ile Hristiyan davranışının arasında herhangi bir farklılık yoktu. Aquinas, sivil yaşamın kaynağı üzerinde düşüncelerini serdetti; fakat dünyada ortaya konulan temel insan doğasının sosyal karakter taşıdığı gerçeğini bir kenara bıraktı.

Bu farklılaşma yeni dünya insanları hakkındaki İspanyol tartışmalarının odağını oluşturuyordu. Bu tartışmalardaki ana konu İspanya'dan gelmiyordu; fakat, İskoç teolog ve tarihçi John Mair (Johannes Major) tarafından ortaya atılmıştı. Mair, papaların ve imparatorların evrensel iddialarını desteklemeyen geleneğe sahip bir üniversitede, Paris'teki Coelege de Montaigu'da çalışmalarını sürdürüyordu. Daha sonra Mair, Avrupa düşünce sahasında kalıcı izler bırakan İskoç entelektüellerinin birincisi oldu. John Mair'in Aristo'dan aldığı ve 1519 yılında yazdığı kitabında ifade ettiği fikir "barbarların ve kölelerin yaratılış gereği birbirlerinin aynı" olduğuydu. Sürege-len tartışma kişisel ilgi ve politik menfaate uygun olarak görülmemelidir. Bunların da önemli rol oynamasına karşın tartışma, yeni dünyanın keşfiyle ortaya çıkan sorunların çözümü ve entegrasyon için *Oculus Mundi*'nin kullanılması amacına matuf olarak sürdürülmüştür.

1504 yılında görünen ilk İspanyol cuntası Amerika yerli halklarını krallığın meşru ve hukukî olarak dilediği gibi kullanabileceği vassallar olarak kabul eder. Gerçek meydan okuyuş ve muhalefet, 1511 yılında Dominiken Antonio de Monesinos, İspanyol vatandaşları Amerika yerli halklarını "acımasız ve dehşet verici bir kölelik" yükü altına soktukları suçlamasıyla

başladı. Bu suçlama ile İspanyollar'ın yeni dünya üzerindeki hakimiyet iddiaları temelde bütünüyle birbiriyle çelişmektedir. İspanyollar, Papalık tarafından açıklanan; ele geçirilen topraklar üzerindeki haklara ilişkin kararları uyguluyorlardı. Fakat bu politik ve hukukî temeli sarsmaktadır. Çünkü, Papa'nın bu bölgeler üzerinde, özellikle papalık otoritesinin en zayıf olduğu ve papaların kendilerinin en küçük menfaatler karşılığı satın alınabildiği zamanda, kararlar alma yetkisi yoktu.

Mesele hukukî olarak da tartışmalıydı. Avrupa düşüncesinin hukukî yapısı tarihseldi. Bu yapı içinde Papalık Hristiyanlığın devralınan iki temel umdesinden birini teşkil ediyordu. Papaların kendisi doğrusal bir süreç içinde İsa'ya uzanan çizgisel otoritenin Aziz Peter yoluyla gelen mirasçılardıydılar. Ve onlar Avrupa'nın resmî düşünce geleneğinin çoğunu Roma İmparatorluğu'ndan tevarüs eden manevî mirasçılarıydı.

Putperestlerin üç ayrı kategorisi için düzenlenmiş üç ayrı hak kategorisi vardı. Birincisi, kilisenin dışında yaşayanlar fakat bunlar daha önce Roma İmparatorluğu'nun bir parçasıydı ve kilisenin sahip olduğu topraklar üzerinde hak iddia ediyorlardı. İspanya Krallığı bu iddiaları kullanarak Kuzey Afrika'daki topraklar üzerinde hak iddia etti. İspanyollar Roma İmparatorluğu zamanında bu araziler üzerinde yerleşen Vandalaların mirasçısı olduklarını öne sürüyordu.

İkincisi, dünyada hukukî olarak Hristiyan prenslerine bağlı olan topraklar ve insanlardı. Bu kanun, feodal tarzda Hristiyan prensin hükümranlığını yerel yönetici kabul ettiği zaman, anlaşma yoluyla veya sadece savaşla toprak fethetmeyle Orta Çağ geleneklerinden çıkarılıyordu. Bu Portekizlilerin Doğu Hindistan'da kullandıkları modeldi.

Üçüncü kategori, ne ikinci kategoriye göre Hristiyan kurallarına göre yönetilen ne de Roma dünyası sınırları içinde yer alan gerçek kâfirlerden oluşuyordu. Bu üçüncü kategorinin insanları Amerika yerli halkları da dahil olmak üzere ne kanu-

nen ne de fiilen Hristiyan kurallarının yapısı içinde yer alıyordu. Yerliler; Kolomb'un, Yeni Dünyası'nın sakinlerinin tabiatı üzerine ve onların Hristiyan öğretisine karşı uysal tavırlarına ilişkin raporlarıyla meydana çıkmasına vesile olduğu bir problemdi. Bu, bizi eğer kendi terimleri geçerli olursa belli bir etkiye sahip olan Papalığın imtiyazları aracılığıyla Amerika yerli halkları Hristiyanlaştırma faaliyeti üzerine yoğunlaşmasına götürür.

Yeni Dünya üzerinde İspanya tahtı hakimiyetini sorgulayan tartışmanın merkezinde *encomienda** kurumu vardı. Bu çapraşık bir tartışma değildi. Çünkü *encomienda*, Lâtin Amerika'nın günümüze kadar uzanan sosyal bir parçasını oluştuyordu. *Encomienda* birçok insanın *encomienda*'ya tahsisi anlamına gelir. Bu yüzden de ucuz iş gücü ve köle kazanıyordu. Problem şuydu; eğer bölge, yeni dünya toprakları gerçekte Papalığın tahsisatıyla İspanya'ya ait kılınmışsa, krallık kendi vassallarına karşı savaşılamazdı. Bu savaş adaletli olamazdı ve krallık kendi insanlarını köleleştiremezdi.

Papa'nın, hiçbir zaman Roma İmparatorluğu'nun parçası olmamış toprakları bağışlama hakkına sahip olması durumu, Avrupalı hükümdarlar tarafından sorgulandı. Çünkü hükümdarlar yeni dünyada toprak sahibi olmak istiyorlardı. Bu da İspanya hakimiyetinin onaylanmasını gündeme yeniden getirip sorgudan geçirmeyi gerektiriyordu. Burada barbarların tabii olarak köle statüsünde algılanması önem kazanıyordu. Yerliler barbardılar, çünkü onların muhakemeleri kusurluydu. Bu Avrupalıların sosyal yaşamlarındaki tavır ve üstünlükler gözönüne alındığında ortaya çıkıyordu. Gözleme araç olabilecek olan yalnızca davranışlardı. Ve doğuştan barbar olan bu insanlar kendi malları ve toprakları üzerinde bütünüyle bir

* *Encomienda*: Askerî emir komuta; metinde geçtiği ve Güney Amerika'da kullanılış şekli ile "işgal edilmiş toprak üzerinde yaşayanların ve o toprağın mülkiyetinin o bölgeyi ele geçiren/işgal eden komutana verilmesi/bağışlanması—ç. n.

hakimiyetten ve haktan söz etmek için yeterli delillere sahip değildi.

Bundan başka fitratları gereği, bu insanlar başkalarının muhakeme tarzını anlayıp emirlere itaat etmesi gereken kölelerdi. Onlar ayrıca tabii olarak bağımlı varlıklardı. Bu insanlar kendi toprakları ve insanları üzerinde hakimiyete sahip olmadıkları için öncekiler hukukî olarak Hristiyan krallar tarafından sahiplenilebilirdi. Gerçekte, fitratları gereği köle olan bu insanları köleleştirmeye değerd. Çünkü, İspanya Krallığı'nın emri altında bu köleler eğitilebilir yönlerinin ıslahıyla medenileşme konusunda ilerleme kaydedebilirlerdi.

Bu tartışmanın tıpkı bütün Avrupa'da 19. yüzyıla kadar sürdürülen siyah köleler üzerindeki tartışmayla benzerlik göstermesi şaşırtıcı değildir; çünkü ikisi de aynıdır. Tek farklılık, İncil metinlerinde açıkça temellendirildiği gibi siyahların köleleştirilmesinde hiçbir tereddüte yer verilmemesiydi. Odun kesicisi ve su taşıyıcısı olmak Ham'ın sülbünden olan zencilere Nuh'un lânetiydi. Söz konusu olan, Amerika yerli halklarının verilecek statünün durumundaki ikilemdi. Onlara atfedilecek İncil'e dayalı neseb bağı, tabii olarak köleliğe ait olan barbarlığın sunduğu ipuçlarıyla Avrupa düşüncesi üzerinde yoğunlaşmayı ve karmaşık bir tanımlamayı gerektiriyordu. Gördüğümüz gibi, yeni dünyadan gelen raporların anlamlarındaki tutarlılık Amerikalı kızılderililerin sosyal yaşamlarının Avrupa sivil yaşam normlarına göre ne kadar olumsuz yönde olduğunu ortaya koyuyordu. Bu yüzden adı geçen raporlar yerlilerin köleleştirilip köleleştirilemeyeceği üzerindeki tartışmanın özünü oluştuyordu. Ayrıca onlar herkesin insan olarak eşit yaratıldığı tabii kanunun zıddına hüküm verdiler. Tabii kanuna karşıt olarak sosyal bir davranışa sahip olmak kendini barbar olarak tanımlamaya matuftur. Bu bütünyle dönüşümlü bir tartışma bağlamıdır. En son tahlilde tabii kanunun sınırları içinde olmanın tek yolu, Hristiyan olmaktır. Çünkü bu kanunun kavramlarının aynı zamanda Hristiyan yaşamı-

nın tanımlarıyla örtüştüğünü reddedebilen bir argüman mevcut değildi.

Avrupa'da insanlar dönüp . Vespucci'nin *Novus Mundi*'sini okuduklarında, o topraklarda yaşayan yerlilerin tabiatla uyum içinde yaşayan, hiçbir kuralı olmayan ve herhangi bir inanca sahip olmayan varlıklar olduklarını öğrenmekteydiler. Bununla birlikte bu açıklama, onların tıpkı hayvanların tabiatla uyum sağlaması şeklinde tabii kurala bağlı olduklarını göstermiyordu. Yukarıdaki söz konusu ifade yeni dünya insanların bütünüyle tabii kurala aykırı bir yaşam sürdüğü anlamına geliyordu. Vespucci, bu durumu dile getirmeye devam eder:

Hiçbir özel mülkiyet düşüncesi yoktur, çünkü her şey ortaktır. Krallık sınırlarına, vilayetlere ve krala sahip değildirler... Onlar hiç kimseye itaat etmez, her fert kendinin kralıdır... adalet ve minnettarlık yoktur... Onlar aşırı doğurgan insanlardır fakat mirasçıları yoktur...

Ve elbette, bütünüyle yamyamdılar ve bütünüyle tabii kanuna muhalif davranıyorlardı. Bütün bu tarafsız testlerin ortaya koyduğu gibi onların statüsü barbarlıktı ve Avrupalılar bu delillere, istinaden yerlileri köleleştirebilirlerdi.

Amerika yerli halklarının statüsü üzerine Avrupa'daki tartışmalar bütünüyle tek yönlü değildi. Çok yönlülük, çok kesin çizgilerle kapsamı ortaya konulan öteki kavramı ve ötekilik olgusunu gündeme getirdi ve Amerikalı yerlilerin tabii köleler olduğu düşüncesini reddeden karşıt argümanların geliştirilmesine yardımcı oldu. Amerika yerli halklarının bütünüyle insan olduğu fikrini reddedenler, onları similitudines hominis'in kadim kategorisinin bir parçası olarak algılıyorlardı. Görünüşte insandılar, fakat gerçekte Orta Çağ bakış açısı geleneğine göre bütün yaratılış hiyerarşisinin varlık halkalarında insanla hayvan arası bir varlığa tekabül ediyorlardı.

Salamanca Okulu'ndan Francisco de Vitoria (1492-1546) Amerikalı kızılderililerin tabii köleler oldukları düşüncesine

ısrarla karşı çıkıyordu. Onlar gerçek insandılar. Akıllıydılar. Bu yüzden kendi malları ve toprakları üzerinde hükümlanlık hakları vardı. Ve yalnızca Orta Çağ geleneklerine göre İsa'ya düşmanlık ettikleri ve İncil'in öğütlerini kulak arkasına attıkları zaman köleleştirilebilirlerdi.

Bu düşünce tarzı, fatihlerin fethettikleri toprakların insanlarını tanımadan önce ilân ettikleri deklarasyon olan *requerimiento*'nun her yönüyle gelişip olgunlaşmasına doğrudan katkıda bulunmuştu. İspanyolların dönüşünü ve İncil'e olan ilgilerini ortaya koyuyordu. Deklarasyonu müteakip, en küçük bir direniş hareketi Amerika yerli halklarının İsa düşmanı olarak tanımlanmalarına ve topraklarıyla insanların müsadere edilmesine sebep oluyordu.

De Vitoria'nın bu tür kölelikle ilgili problemleri yoktu. Yazdığında tüm Avrupa'nın mesele hakkındaki ortak düşüncesini ifade etti: "Eğer Afrikalılara insanca muamele edilecekse; onlar için Hristiyanlar arasında köle olmak, kendi toprakları üzerinde özgür olmaktan daha iyidir. Çünkü, en büyük talih Hristiyan olmaktır." Diğer yandan, Amerikalı yerlilerin içinde bulunduğu ikilem de çözülmek zorundaydı. Çünkü bu insanlar Hristiyan olacak kadar talihli değillerse de kendi toprakları üzerindeydiler ve özgürdüler. Bu yüzden De Vitoria, farklı bir argüman geliştirmeye devam eder. Fakat kendisinin de kabul ettiği gibi Amerikalı yerliler kendilerini yönetmeye güç yetiremeyen vahşi hayvanlardan çok az farklı olmalarına karşın kendi işlerinde belirli bir mantık örgüsüne sahiptiler. Amerikalı yerlilerin yetersizliği kendi fitratlarındaki mündemiç bir olgu oluşundan değil bilâkis fakir ve barbar eğitimlerinden kaynaklanıyordu.

Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, yeni dünyanın insanları doğuştan köleler değil, fakat tabiatla yaşamlarını sürdüren çocuklardı. Daha önce düzenli bir eğitimle yetiştirildikleri zihinsel yapının mirasçısıydılar. Kültürel yapıları yanlış eğitimleri üzerinde temelleniyordu ve onları mantıklı davranış sergileyebilmekten mahrum ediyordu. Bu durum; İspanya

Krallığı'nın, onları bülüğ çağına erene kadar köleleştirebilme-yi ve topraklarını işgal edebilmeyi meşru kılıyordu.

Kipling, yüzyıllar sonra yarı çocuk, yarı vahşi barbarları medenileştiren beyaz adamın omuzlarındaki yükü dile getirirken, Avrupa koloniyalizminin temel kavramlarını yeniden tanımlıyordu. Orta Çağ düşünce yapısında saklı olan şeytanî taraf her zaman denklemde yerini alıyordu. Ve gördüğümüz gibi barbarlığa karşı protestanlığın tepkisinde önde gelen bir yere sahipti. Bu protestanlığın ağırlıklı olarak temel insan karakteristiğini akıl şeklinde ifadelendirmesi ve şeytanın Hristiyan dünyayı yoldan çıkarmaması için aklın yetilerini kullanmasından ileri geliyordu.

Tabiatları çocuk kalan yerliler *ecomendaya* maruz kalabiliyorlardı. Bu kurum, hiçbir zaman gerçekten köle olmamış, hukukî anlamda bağımsızlıklarını ellerinde tutan özgür insanlar üzerinde pratiğe geçirilen *encomiendero* üzerine bina edilmişti. Şart, bağlılarına Hristiyan eğitimini ve asgari bir ücret sağlamayı *encomiendero*'nun üzerine alması idi.

Bu, *encomienda*nın tam tafsili formu ve kurgusal kullanımını oluşturuyordu. Pratikte ise İspanya bölgesinde onunla yan yana mevcut olan hukukî köleliğe karşılık geliyordu. Bununla birlikte, özgür *encomienda* hukukî bir hoşnutluk olabiliirdi. Amerika yerli halkları reislerine bağılıydılar. Bir yerden başka bir yere istedikleri zaman gidemezlerdi. Fakihlerden ve topraklara yerleşenlerden aldıkları talimat ve yüzyüze kaldıkları davranışlar; kaçınma ve itaat hepsi bir deyimde özetleniyordu: *Obedezco pero no cumplo*: "İtaat ederim fakat emri yerine getirmem."

Barbarlar hakkındaki tartışma, Orta Çağ tecrübesinin bir parçası değildir, ama kolonileştirme faaliyetleriyle yüzyüze geline Orta Çağ düşünce araçlarının yeniden gündeme gelmesine vesile olmuştur. Dünyanın her yanından gelen raporlar öteki'ne ait kölelik düzenini ve Avrupa bilinç yapısının yeni benlik algılayışını oluşturuyordu. Bu süreç içinde yalnızca

onlar tanımlanmıyor; aynı zamanda, Avrupa'ya ait *biz* kavramı da şekillendiriliyordu.

Tabii köle ya da tabii çocuk tanımlamaları birlikte sonuç olarak tabii efendi ve tabii öğretmen kavramlarının da günde-me gelmesine sebep oluyor; bu da, yaratılış cihetiyle üstün Hristiyan hayat tarzının temsili şeklinde ifadesini buluyordu. Orta Çağ Avrupası kesin olarak Hristiyanlığın üstünlüğüne inanıyordu, fakat Avrupa'nın dünyada üstünlüğü ele geçirme-de başarısızlığa uğraması onların aklını karıştırıyordu. Bu temel problemi nakış nakış işleyen ve onunla boğuşan, her yerde yaygın olan Orta Çağ teması haclı seferleriydi. Niçin altı yüzyıl sonra İsa yeryüzünde yürüdü? Niçin bütün insanlığı kurtarmak için öldü ve kurtuluşun yegane yolunu kurdu? Niçin Arabistan'da bir başka peygamberin ortaya çıkışını hazırladı? Avrupa'ya hükmeden ve tehdit eden, hızlı bir yayılma gösteren ve dünyevî bir başarı kazanan İslâm sapkınlığı nasıl olmuştu da böyle muvaffak olmuştu. Sadece ürünler konusunda değil bilgi ve teknik konularında da İslâm medeniyetine bağımlı oluşları Orta Çağ Hristiyan dünyasını mutantan bir zafer sarhoşluğuna değil, ıstırap veren bir öz güven yoksunluğuna sürüklüyordu.

Yalnızca 1492 ve 1521 arasındaki 29 yıllık hızlı genişleme, Müslüman hakimiyetinin dışına yönelmeyi sağlayan bir manevra oldu. Hristiyanlar için özgüven sağlayan şartlar yeniden ortaya çıktı. Bütün dünyada çok geniş arazileri ve sayısız insanı hakimiyet altına aldığı anda içleştirilen ve sembolize edilen dünya çapında bir zafer düşüncesi yeniden yapılanan Avrupa'ya yeni bir anlam kazandırdı. *Oculus Mundi*nin bakışları; Atlantik Okyanusu'ndan seleflerinden kendilerine kalan bütün mirası kaybeden yeni dünyaya yöneltildiğinde, tabii efendilerinde yalnızca Avrupalılar olabileceği su yüzüne çıktı. Medeniyet meşalesi batıya doğru ilerliyordu. Yunan'dan Roma'ya. Oradan da Atlantik'e ya da Kudüs'ten Roma'ya ve Atlantik sahillerine. Önce Machiavelli, daha sonra Vico,

Herder ve Hegel tarafından gereğince açığa kavuşturulduğu gibi.

Avrupa algılayışının evrensel çerçevesini yeni dünyayı içine alacak şekilde düzenleyen ötekilik antropolojisi, Orta Çağ periyodunda yakinen tanınan Afrika ve Asya'yla Avrupa'nın ilişkilerini bütünüyle değiştirip yeni evrensel bir uzlaşım sağlayabilirdi.

Yeni Dünya insanların kültürel durumları ve Hristiyan umdelerinden sapkınlık göstermeleri, klâsik dönemde ve Orta Çağ'da şahit olunan barbarlık modellerine karşı ifadelendirildi. Amerika yerli halkları, Etiyopyalılar'a benziyorlardı. Bu insanların tarihî bir süreçten geçtiklerine ve değişime uğradıklarına ilişkin en küçük bir delil yoktu.

Orta Çağ döneminin seyahat yazılarında ve tasvirlerde açıkça görüldüğü gibi hiçbir tarihî tahayyülât yoktu. Mandaville, Marco Polo ve Friar Odoric'in yazılarının yer aldığı 14. yüzyıl seyahat edebiyatı koleksiyonu. *Lives de Merveilles*'in resimleri incelendiğinde, Hindistan fillerinin Orta Çağ yolcu ve savaş gemilerinde resmedildiği görülecektir. Orada, Büyük Han'ın yürüyüş alayı Avrupalı bir kraliyet ilerleyişi gibi tasvir edilmiştir. Başka zamanlar, başka yerler ve başka insanlar aşına olunan sembollere göre resmedilmişlerdir. 1577 yılında Holinshed'in *Chornicles*'i yayınlandığında, Roma lejyonu ile çarpışan İngiliz kraliçesi Boadicea illüstrasyonda resmediliyordu. Boedicea, kraliçe Elizabet'in imgesiydi ve Roma lejyonu Elizabet dönemi millî askerlerini temsil ediyordu.

Bununla birlikte Thomas Harriot 1588'de illüstrasyonları ressam John White tarafından düzenlenen *A Brief and True Account of the New Found Land of Virginia*'yı yayınladı. White'in şimdi British Museum'da bulunan güzel ve titiz çizimleri klâsik dönemden ağırlıklı olarak etkilenmesine karşın Amerika insanların elbiseleri, evleri, araçları ve tarım ekonomilerini de içermek üzere etnografilerini gözler önüne sermiştir. Harriot'un ve White'in çalışması 1592'de yeniden

yayınlandığında Amerika bölümünde Johannes de Bry tarafından Amerika yerli halkları eski İngiltere'nin bir bölümünde yaşayan Pict'e'lere benzeten birtakım resimler yayımlanmıştır.

Eski İngiltere ve Roma barbarları şimdi Amerika yerli halkları olarak resmediliyordu. Avrupa, geçmiş zaman insanları hakkında yeni bir zihinsel tasavvur kazanmıştı. Avrupalı antikacılar yeni bir bilgilenme tarzı ve orijinal insan soyunun durumu nosyonunu açıklayacak tahayyülatını elde etmişlerdi. İlkel olanın keşfi süreci yeni dünyanın yeniliğinden ilk çıkışını almış ve büyük bir sıçrayışa vesile olmuştu. Margaret T. Hodgen'in "eski ve canlılık taşıyan fikirler" olarak adlandırıldığı Orta Çağ ve Klâsik Dönem entelektüel mirasını kullanarak Avrupa düşüncesi, başlangıçtan o ana kadar ki durumu itibariyle medeniyetin bir süreci olarak tarihin yeni bir anlamını yaygınlaştırmaya başladı. Avrupa kendini diğer medeniyetlere bağlı olarak göstermek yerine, kendini bütün medeniyetlerin toplamı olarak tanımlıyordu.

Bu süreçte, yeryüzünün başlangıçtan o ana dek —şimdi Avrupa yönetimi altında bulunan— tüm insanları, Avrupa medeniyetinin tecrübe ettiği merhalelerin bir delili olarak sunuluyordu. Avrupa'nın öznel imajını yeniden tanımlayan ve büyüleyici bir hale getiren soru, Kolomb sonrasındaki yüzyılda Amerika'dan Fransa'ya karnavallarda insanları eğlendirmek üzere getirilen yerlileri defalarca seyretme şansı bulan Michel de Montaigne (1533-1592) tarafından yenilenmişti. Soru, yazarın *Yamyamlar Üzerine* adlı makalesinde görülür: "Medenî olan ve medenî olmayan ayırımı neye atfedilebilirdi?" Soru birçok farklı şekilde, sonraki yıllarda da Avrupa'da gündemde kalmaya devam etti. Bugün de ilerleme hakkındaki tartışmalarda "endüstrileşme, bilimsel ve endüstriyel devrimler niçin Avrupa'da gerçekleşti de başka bir yerde gerçekleşmedi?" şeklinde sorulmaktadır.

Yeni dünya insanlarını İncil'in yapısına uygun hale getirmek, bu türden bir sorunun cevabının bulunmasının ve insan soyunun varlığının üniter evrensel algılayışının bir parçasını

oluşturuyordu. Medeniyet, kültür kelimesiyle müteradif olarak kullanılıyordu. Antropoloji tarihçisi George Stocking'ın açıkladığı gibi her iki terim de 19. yüzyılın sonuna dek eş anlamlı olarak kullanılmıştır.

Bir kimse Adem'in cennetten çıkarılıp dünyaya gönderilmesinin ardından dünyada insanoğlunun geçirdiği tecrübeler konusunda farklı fikirlere sahip olabilir. İnsan nesli Allah'ın takdiriyle çoğaldığı için olanlar konusunda insanlar aslen suçsuz kabul edilebilir; ya da zıt şekilde, insanlar Allah'ın iradesine uygun şekilde davranmayı reddettikleri için barbar bir yaşamın tasallutuna mahkum olmuşlardır. Kolomb, Vespucci ve başkaları tarafından sağlanan *dünya cennetine* ait ilk raporlar yukarıdaki konular üzerinde yeni düşünce tarzları içeriyordu. Eski Yunan formülü olan üç çağ (Altın, Bronz ve Demir) mitolojik ve modern zaman arasındaki bağ olma özelliğini kaybetti ve tarihî zaman anlayışının bir kavramı oldu.

Dünyanın sürekli ve gerçek insanları Hristiyan terimleri ve geleneklerinin kültürel yaşamlarına adapte edilmesiyle yeni bir tarih anlayışının ortaya konulmasında araç olarak kullanıldı. Öteki sadece günah çıkarmaktan ya da kiliseden uzak kaldığı için barbar ve vahşi olarak Avrupalılar tarafından dışlanmamıştı. Ötekiler, Amerika'nın yeniliğine minnet borçlu kalarak, Avrupa'nın eski çağlarına ait bir yaşamı sürdüren insanlar olarak tabii bağlamlarından koparıldıkları için şereflelendirilmişlerdi. Diğer insan, Avrupa'nın geçmiş tarihindeki merhalesinde statik kaldığı halde Avrupa; ruhî, entelektüel ve fiziki olarak eski dünyanın sınırlarını aşmış geçmiştir.

Bununla birlikte kabaca dünyanın her tarafındaki yayıldığı büyük hareketliliği neticesinde Avrupa öteki insanlara köleleştirilmek ya da Hristiyan olmak arasında bir seçimde bulunmalarını önermiştir. Bu düşünce, süreci meşrulaştıran papalık emirnamesinin de temel felsefesini içeriyordu. Böylece, doğal olarak üstün efendinin köleleştirmeyi barbarlar için nasıl kavramsallaştırarak meşrulaştırdığını da görmüş oluyoruz.

Hristiyanlaştırma, medeniyetin araçlarını ve sanatlarını öğreten bir vasıtaadır.

İspanya ve Portekiz, en koyu Katolik olan krallıklardı. Krallıkların, papalık tarafından garanti altına alınan imtiyazları, onları yeni ele geçirdikleri toprakların uhrevî ve dünyevî yöneticileri kabul ediyordu. Kilise, kontrolleri altındaydı ve yeni topraklardaki personel atamaları krallığın istekleri doğrultusunda düzenleniyordu. Bu krallar için kilise, bu bölgelerde açıkça politik fonksiyona sahipti. Hristiyanlaştırma, krallar ve misyonerler tarafından dinsizleri, inançsızlıktan kurtararak Hristiyan dünya görüşüne, daha doğrusu Avrupa hayat tarzına yöneltme olarak kabul ediliyordu. Axtell'in 1981'de belirttiği gibi "Amerika yerlilerini Hristiyanlaştırma, yerli karakterleri Avrupa'nın düşüncesinin ve duygusunun öngörülebilir modlarıyla değiştirmektir." Bu metot yalnızca Amerika'ya özgü değildi; hedef alanı bütün dünyayı içine kapsıyordu.

Öteki insanın Avrupa'nın adet ve gelenekleriyle asimile edilmesi anlık bir dönüşüm değildi. Hristiyan olma, yeni Hristiyanları efendileriyle aynı seviyede kılmak için yeterli değildi. Daha çok medenîleşme vasıtaları olarak, alışkanlıklarda, elbisede, yiyecekte, evlilik törenlerinde, aile bağlarında ve bunların üstünde dil ve politik münasebetlerde değişimi öngörüyordu. Hristiyanlaştırma süreci dolaylı bir şekilde, Kuzey Amerika'daki İngiliz mukimlerden Sir William Johnson'un yorumlarıyla açıkça ortaya çıkıtığı gibi, köleleştirme tartışmalarıyla alâkalıydı.

Johnson'un açıkladığı gibi "vahşi insanları Hristiyanlaştırmadan önce medenîleştirmek gerekiyor"du. "Hristiyan olabilmeleri için önce insan olmaları gerekli" idi. Tabii köle, tabii çocuk, koşullara bağlı olarak insandı. Tabii hukuka zıt olarak bunlar kendi hallerine bırakılamazlardı. Bu Hristiyan bilincine bir saldırıydı. Yerliler bir kere değiştikten sonra medeniyetin ve onun birikimi olan Hristiyanlığın gerçek faydalarını almaya hazır olabilirlerdi.

Fakat bu, onları yalnızca ikinci sınıf bir vatandaş yapabildi. Hristiyanlık, gelişimi ve tanımı efendilerin elinde olan Avrupa kültürünün bir ürünü olarak kaldı. Gerçekte, efendiler daima kendilerini sınavın dışında tutuyorlardı. Misyonerlerin sürekli yakındığı gibi, bu yeni Hristiyanlar kılıç zoruyla Hristiyan oldukları için yeni inançlarıyla ilgili eğitimleri ve sosyal kazanımları yetersizdi. Ayrıca, vaaz verecek yeterli sayıda misyoner yoktu. Bu durum, onların sayılarının azlığından kaynaklanmıyordu. Misyonerler sayıca çok olmalarına karşın ticarî olarak yerlileri sömürmekten ruhları yoğurmaya vakit bulmakta zorlanıyorlardı.

Benzer şekilde Boxer'in (1991) ortaya koyduğu gibi Portekizliler, Amerika ve Afrika'ya yeterli sayıda misyoner atama konusunda gerçekten samimî bir Hristiyan olan misyonerleri tercih etmekte gönülsüzlük gösteriyorlardı. Çok nadir örnekler bir tarafa bırakılırsa atamalar uzun süre bu minval üzere devam etti. Fakat, Hristiyanlaştırma Portekiz ileri karakolu ve İspanyol bölgesi için kolayca kullanılabilir bir art bölge sağladı. 1513'teki Burgos Kanunları, yeni dünyada Hristiyanlaştırma faaliyetlerine İspanyol yaklaşımını ortaya koyuyordu. Amerika yerli gürûhları eski evlerinden uzaklaştırılmışlardı, çünkü tutarsız ve neye inandığının bilincine erememiş bu yeni Hristiyanlar her an ormana kaçmaya hazırdılar. Sömürgeciler arasında sürekli yer eden şüphe; Amerikalı yerlilerin, hayattaki yegane gayesinin hoşlandıkları şeyleri yapabilme özgürlüğe sahip olmalarıydı.

Bu, Kolomb sonrası dünyanın sağlayamayacağı bir özgürlüktü. Özgürlüğe duyulan özlem yeni dünyadaki en büyük göç hareketlerinden birini başlattı. Hristiyanlaştırma projesine katkıda bulunmak üzere kızılderilileri Amerika'ya yerleşen batılıların vahşetinden uzaklaştıran katolikler değişik yerlerde yeni cemiyetler kurdu. Bunun ilk örneği Sante Fe'de kurduğu köy hastahanesiyle Vasco de Quiroga'ydı. Quiroga, köleliğe kesinlikle karşıydı. Yani, *encomienda*'nın sadık bir destekçisiydi. 1535 yılında yazdığı *Informacion en Derecho* adlı ese-

rinde, gerçek insanların kendi topraklarında sahip oldukları haklardan mahrum oluşları üzerine kapsamlı bir tartışma yer almaktadır. Bu insanlar, yerliler kendilerine ait topraklardan sürülebilirlerdi. Ve *encomienda*'ya dağıtılabiliyorlardı, çünkü onların hakimiyet hakkı yoktu. Hakimiyet hakkı yalnızca tabii kanunu gözlemleyen ve bilen, birden çok tanrıya ibadet etmeyen, krala ve düzenlenmiş bir siyasî düzene sahip olanlara aitti. Amerika'da ise yerliler barbar ve vahşi insanlar olarak zorba bir düzen içinde yaşıyorlardı. Kendilerini kolaylıkla yurtlarından çıkaran İspanyollar'ın kendilerine duyurduğu tabii dünyanın mekanizmasından haberleri yoktu ve eşyanın, iyi bir yaşamın, politik hayatın cahiliydiler.

Yerliler arasında Aztek ve İnka benzeri gerçek siyasî düzeni olanlar yoktu. Zalimlerin elinde esir, sindirilmiş ve köleleştirilmiş olarak yaşıyorlardı. Onlar gözetim altında Hristiyanlaştırılmak için yeterince olgunluğa sahipti. Bu da en iyi şekilde bütünüyle Hristiyan yaşam öngörülerine göre düzenlenmiş cemiyetlerde gerçekleştirilebiliyordu. Cizvitler daha sonra bu modeli uyguladılar. Sonuç olarak, Hristiyanlar yerlileri gözü doymaz İspanyol yerleşimcilerinden ayırdıklarında, onlara hoşlandıkları şeyleri yapabilecekleri özgürlüğü kullanma hakkı vermiş olmalıdır.

Görüldüğü kadarıyla, Quiroga'nın kendi köy hastahanesini kurma konusunda Meksika'nın ilk kurucusu olan, üstadı Juan de Zumarraga'dan etkilendiği anlaşıyor. Thomas More'un *Utopia* adlı eseri daha önce gördüğümüz gibi Vespucci'nin *Novus Mundi* adlı eseri üzerine kaleme alınmış ve Iambolous tarafından esinlenmiştir. More'un mülk edinme zulmü olarak nitelenecek Avrupa sivil yaşamının materyal koşullarını eleştirmesi ve örneklerini Avrupa tarihinden seçmesi bir sapkınlık olarak nitelendirilebilirdi. Yeni dünyanın hayati öneme sahip soruları olarak öne çıkan mülk ve hakimiyet kavramları Avrupa tarafından medenî yaşamın temel umdeleri şeklinde algılanıyor ve mülk ilişkilerinin yalnızca gerçek medenî toplumda kurulabileceğine inanılıyordu.

Lâkin, bütün mülkiyetin ortak olduğuna inanan Hristiyan fikrî hareketleri ve Pasifik'teki cemiyetin yaşamı Orta Çağ deneyiminin sürekli bir parçasıydı. Bu deneyim, Avrupa'da iç haçlı seferlerini başlatan Cathar ve Waldensian sapkınlığını içeriyordu. Bunların ikisinin bir arada anılabilmesi imkânsızdı. Avrupa'da mülkiyet ilişkilerinin düzeltilmesi amacıyla yapılan tartışma çerçevesinde, More kullandığı mütehayyel ihtimalleri yeni dünya seferinde Amerigo Vespucci'ye eşlik ederken deniz kazası geçiren Ralph Hythlodacus'un Amerika'dan getirdiği bilgilerden çıkardı.

Ayrıca, yeni dünyadan gelen fikirler, Avrupa'da bireysel özgürlüğü teşvik etmede yeni stratejiler tasarlanmasına yardımcı oldu. İnsanın ilk durumuna ilişkin fikir ve insanın tekmül merhaleleri Öteki Halklarla kurduğu ilişkiyle geliştirildi. Her iki fikir, yüzyıllar boyunca Avrupa siyasî tartışmalarının şekillenmesinde hayati bir rol oynadılar. O; Hobbes'ta ("herkesin herkese karşı savaşı"), Rousseau'da ("Tahitian yüzyılında anlaşıldığı şekliyle soylu vahşinin özgürlüğü") ve Karl Marks'ta da görülür. O, ayn ızamanda, ulusçuluk ve ırkçılık kavramlarında billurlaşmış romantik hareketlerde de mevcuttur.

Avrupa'nın kendi öznel kişiliğiyle olan ilişkilerindeki her gelişme, geçmişiyile olan yeni bir ilişki tarzı ve algılayışla alâkalıdır. Ve bu geçmiş farklılıkların değerlendirilmesinden ve bütün dünyada Avrupa'nın kontrol ettiği ve yönettiği insanların durumunun bileşkesinden oluşuyordu. Fakat, bu fikirler yeni dünyaya ulaştığında ve yerliler üzerinde tatbik edildiğinde, Avrupalıların hayata geçirdiği projeler uygulama sürecinde çok daha farklı anlamlar kazandı ve ürkütücü sonuçlara ulaştı.

Vahşi yerlilerin evcilleştirilmesi, medenileştirilmesi veya aksi halde kökünün kazılması, yalnızca, Roman Katolik İspanyolların Güney Amerika deneyimine mahsus değildi. Aynı yaklaşım, Kuzey Amerika'yı ele geçiren Protestanların köklerinde de kolayca bulunabilir. Her iki fethin de sembolleri

aynıydı: Amerika barbarları üzerinde Hristiyan mandasını kurmak.

İngiltere Krallığı'ndan bütünüyle ayrıldıktan sonra Kuzey Amerika'nın beyaz liderlerinin temel endişesi, self-kontrolle eşdeğer olarak gördükleri erdem ile, iyi hükümet arasındaki ilişkinin mahiyeti hakkındaydı. Protestan ahlakı üzerine temellendirilen Cumhuriyet ideolojisi, entelektüel ve politik liderler tarafından kendi duygusal yönlerini disipline etmek ve evcilleştirmek için öne çıkartılmıştı. Ayrıca, kendilerini içgüdüleriyle yönlendiren kızılderililerden ve siyahlardan da ayrı tutmak istiyorlardı. Herhangi bir olayda, beyaz sakinler, siyahları ve kızılderilileri belirli erdemlere sahip insanlar olarak kabul etmiyorlardı.

Aynı şekilde kızılderililer ilkel vahşi ve tutkularının esiri olarak görülüyordu. Beyazların insanın medenileşmesi için zarurî saydığı çalışmaya ve kontrole meyil duygusu kızılderililerde yoktu. Aşırı bir görüş onları kızılderili diye isimlendirilen hayvanlar olarak tarif ediyordu. Shakespeare'ın Caliban'ı gibi, onlar kendi yaşamlarının efendisi değildiler. Onlar bu yüzden cumhuriyetçi olamazlardı. Cumhuriyetçi olabilmek için, davranışlarda odak noktası akıl olmalıydı. Beyazlar tabii olarak aklilik ya da beyinle, lâkin renkli insanlar bedenleriyle faaliyet gösteriyorlardı. Sonuç olarak, tıpkı beynin diğer vucut organları üzerindeki otoritesi gibi, beyazların da siyahlar ve kızılderililer üzerinde otorite kurma hakkı vardı. Jefferson'un iki türlü kızılderili anlayışı vardı: Ya medenileştirilmiş ve asimile edilmiş ya da uzaklaştırılmış ve muhtemelen de öldürülmüş. Bu düşünce sürekli kendini yenilerdi. Jefferson için ilerleme, barbarlıkla başlayan, tarım toplumuyla devam eden ve sonuçta şehir medeniyetine ulaşan bir süreci temsil ediyordu. Kızılderililer tabiatla özdeşleştiriliyordu. Tabiatın ise yönetilmesi zorunluydu.

Farklı yapılardan meydana gelen toplum, içgüdüleriyle uyum içinde tabiatla yakın yaşayan grupları içerebileceğinden cumhuriyet toplumu için tehlike oluşturunuyordu. Jefferson'a

göre siyah entelektüel aşağı seviyedeydi ve kızılderili entelektüel az gelişmişti. Bu yüzden her ikisi de medenî insanın sahip olmak zorunda olduğu farklı düşünebilme ve self-kontrol has-salarından mahrumdular. Siyah, çocukluk devresinden sonraki gelişimleri gösterebilme konusunda yetersizdi. Bir yazarın yazdığı gibi: “Onlara siyah deri ve az gelişebilir bir beyin, bize ise beyaz deri ve ileri bir kavrayışa sahip beyin ve zeka veren güç aynıdır.” Bu yüzden beyazlar yerlileri, kendileri hakkında sahip oldukları tasavvurun anti-tezi, yani çocuk olarak kabul ettiler. Onlar endüstriye meyil duymuyorlardı, ahlakî sınırlandırmaları yoktu, bir araya gelme prensipleri yoktu ve insanın hayvanî tarafı üzerinde kontrolleri yoktu. Hangi akıllı insan bizim geniş, şehirlerle, kasabalarla ve zengin çiftliklerle kaplı ve özgürlük, medeniyet ve dinin nimetleriyle dolu cumhuriyetimize karşın ormanlarla kaplı ve birkaç bin yerlinin yaşadığı bir ülkeyi tercih eder. Ormanın çocukları, kızılderililer, toprağı sürüp ekemezler. Onlar yerleşmedikleri ve herhangi bir ilerleme de kaydetmedikleri topraklar üzerinde nasıl sahiplik iddiasında bulunabilirlerdi ki?

Jefferson’un Andrew Jackson’a 1803’te tavsiye ettiği gibi, kızılderililer arasında görevliler bulundurulmalı ve onları tarımsal faaliyetlerde bulunmaya yönlendirmeli. Ayrıca onlara hiçbir işe yaramayan geniş ormanları satmaları ve bunun karşılığında Federal Ticaret Büroları’ndan elbise almalarını tavsiye etmeli. Eğer kendilerine söylenildiği gibi davranmayı kabul etmezlerse doğal olarak kökleri tümünden kazınmalı.

Daha sonra, beyazlar beraber kaldıkları iki yüzyıl boyunca yerlilerin hiçbir ilerleme kaydetmediğini itiraf ettiler:

Tıpkı kendi ormanlarındaki buffalo, geyik ve ayı gibi, babalarına benzer şekilde yaşamlarını sürdüren kızılderililer, aynen babaları gibi can verdiler. Hiçbir zaman medenî komşularının davranışlarını taklit etmeye gayret göstermediler. Hayatları sayısız tembellik içinde ve hayvanî isteklerini ya da sefil tutkularını tatmin etmekle geçiyordu. Çaba... hiçbir zaman öğretmeyi ve geri

almayı istemiyorlardı. Fakat, kaderleri belki de ormanlarla birlikte yok olmaıktı.

İkisi de kendini ümitsiz bir sterilizasyona kaptıramazdı. Medeniyet ve gelişmeye ayak uydurmak zorundaydılar. Eğer bir şeyin kullanılabilme imkânı varsa, bitirilene kadar kullanılmalıdır. Jefferson'un yazdığı gibi:

Virginia kanunları, at, sığır ve geyik gibi faydalı hayvan soylarını ıslah etmek ve korumak zorundadır. Kurt, sincap ve karga gibi zararlı hayvanlar ise ortadan kaldırılmak zorundadır. Kendi vatandaşlarımızı bulaşıcı hastalıklara karşı şüpheli gemilerin limanlarımıza girmesini yasaklayarak, karantina uygulayarak ve devlet sınırları dahilinde bulaşıcı hastalığa yakalananları denetim altına alarak korumalıyız.

Faydalı hayvanlar ıslah edilip korunmalı zararlılar ise ortadan kaldırılmalıdır. Yeni ulus her türlü hastalıktan uzak tutulmalıdır. Cumhuriyet toplumu her türlü tehditten arındırılmalıdır.

Tocqueville, beyazların batıya doğru genişlerken kızılderilileri nasıl kişisel saadet, huzur, hukukilik ve insanseverlikle; kan dökmenden ve dünyanın gözü önünde hiçbir büyük ahlakî prensibi çiğnemenen haklarından mahrum edip, ortadan kaldırdığını anlatır. Anlattıkları gerçek değildi elbette. Tocqueville, büyük kıyıma ve yok etme faaliyetine şahit olmamıştı.

1829'dan itibaren başkan olan Andrew Jackson döneminde 7.000 kızılderili güneydeki evlerinden uzaklaştırıldı ve Mississippi nehrinin batısına sürüldü. Dehşet, hastalık, açlık, tehlikeli yolculuk koşulları ve sert kış havasından dolayı güneyli kızılderililerin üçte biri öldü. Jackson'un uzaklaştırma politikasıyla güttüğü en önemli hedef sözde *beş medenî ulus*un topraklarını boşaltmak beyaz yerleşimcilere toprak tahsis etmektir. Beş medenî ulus (Cherokee, Creeks, Choctaws, Chickasawas ve Seminoles), itidal sahibi olmayı, beyaz mede-

niyetin giyimine ve adetlerine uyum sağlayarak kazandılar. Amerikalılar kızilderilileri değiştirilemez olarak gördüklerinde, kızilderililer de beyaz medeniyeti sürekli iki yüzlü buldu. 1844 yılında Güney beyaz adamın ülkesi oldu.

18. yüzyılın sonuna doğru hileli New Echota Antlaşması'nın onaylanmasını müteakip binlerce beyaz mütecaviz Cherokee bölgesine girdi, çiftlikleri ele geçirdi, toprakları işledi ve çoğunlukla toprağın asıl sakinlerini öldürdü ya da uzaklara sürdü. Ama Cherokee hâlâ antlaşmayı tanımayı reddediyor ve topraklarında kalmakta ısrar ediyordu. Sonunda, 1838'de Federal Hükümet orduya onlardan 15.000 kişiyi kuşatmalarını emretti. Toplama kamplarına yerleştirildiler ve kış sonunda Mississippi Irmağı ötesine sürüldüler. Dört binden fazla Cherokee Gözyaşları Yolu'nda öldü.

19. yüzyılın başlarında Birleşik Devletler senatörü Thomas Hart Benton [Bkz: Welsh (1890) ve Gabriel (1929)], Kolomb'un kaldığı yerden devam etmekte bir beis görmedi: Adem'in çocukları dünya gezisini Amerika boyunca yürüyerek doğu sahillerinden batı Pasifik Okyanusuna, ilk anne ve babalarının yerleştiği Asya'nın doğu sahillerinin görüntüsünde sürdürüyorlardı.

Benton'un 1846'daki kongrede açıkladığı gibi, beyaz ırkın batı kıyılarına ulaşması bütün insanlığa faydalı olabilirdi. Diğer tarafta, bağlantıya geçtiğinde üstün ırktan etkilenmek zorunda olan sarı ırk vardı. Benton, beyaz ırkın yalnız başına ilahi mesaja nail olduğunu ve bütün dünyaya boyun eğdirerek, dünyayı yeniden şekillendirme emri aldığını iddia etti. "Çünkü beyaz ırk yeni ve uzak topraklara ulaşmaya çabalayan tek ırktı. Dur durak bilmeyen hareketlerine Batı Asya'dan başlamaları gibi; din, sanat ve bilimi geliştirdiler. Medeniyeti geliştirdikçe barbarlığı ve barbarları yok ettiler." Kızilderililerin Atlantik kıyılarından kaybolması hakkında; hiç kimsenin ilahi kanunun hükmü olarak ortaya çıkan sonuçlara itiraz hakkı olmadığını söyledi. Beyaz ırk yükseliş kaydetti ve sarı ırkı uyuşukluktan kurtararak ilerlemesine yardımcı oldu.

Meksika-Birleşik Devletler savaşından sonra, Meksika'ya boyun eğdirildi. Her zamankinden daha açık birşey vardı: "Bazı milletler var ki ölüm onların üzerine olsun! Hiçbir ilerleme kaydetmeyen millet... ki hazinelerini düşüncesizce israf ediyor... ki kaynakları üzerinde titremiyor... o millet yok olsun... çok cesur ve gözü pek düşman için kolay bir av olsun!"

"Sonra, Amerikan genişlemesi Hindistan'a yöneldi. İspanyolları, Filipinlerden attılar ve Asya piyasasına nüfuz etmeye başladılar. Amerikan saldırganlığının ve yıkıcılığının destekçileri yorucu bir yaşamın İncilini tavsiye ediyorlardı. Uzak Asya'nın ele geçirilmesi, onların içinde bulunduğu olumsuz koşullardan ve Asya'nın çok güçlü bir milletin saldırısına dayanacak gücünün olmayışından kaynaklanıyordu. Daha çok toprağa sahip olması gereken medenî toplumdu. Yetersiz ırkların kaderi yok edilmekti. Zayıflar geride kalır ve güçlülerin sürekli etkisinden de önce tarih sahnesinden silinirdi.

Hiç kimsenin toprak üzerinde tabii hakkı yoktu. Hak, fizikî güce sahip olmaya göre belirleniyordu. Yalnızca, toprağı işleyenler ve belirli kaynakları atıl bir şekilde ihmal etmeyenler o şey üzerinde hakka sahipti. Kızılderililer tarafından iskan edilen topraklar boş bırakılmıştı. Bu, insan yaşamının gayelerine aykırı davranmaktı. Medenî insanlar, şimdi, barbarların mülkiyetinde olan bölgeleri kontrol edebilir ve o toprakların kaynaklarını dünyanın menfaatine kullanabilirdi. Kolomb'un takipçileri insanların yasıflarının kalitesini artırmak için her yerde emperyalizmin ve sömürgeciliğin kurumlarını kullanabilirdi.

Bu son Kolombcu dizayn, gelişmemiş bölgeler üzerinde hakimiyet kurmaya yöneltmişti. Bu defa, topraklarda ilkel Filipinliler ve barbar Çinliler yaşıyordu. Amerika, hâlâ çocukluk dönemini yaşayan durağan ve barbar Çinlileri yeniden esaslı şekilde ıslah edebilirdi. Barbarlık, Amerika'da ya da Asya'da olsun, medeniyete boyun eğmek zorundaydı. Savaş mesleği Amerikan çileciliğinin en yüksek ahlakî ifadesi oldu.

Kolomb'un Arawak'ı gördüğünde oradaki yerlileri kendi iyilikleri için köleleştirmeyi hayal ettiği günlerden beri hiçbir şey değişmemişti. Tek farklılık Kolomb'un miras bıraktığı Anglo-Sakson yıkıcılığının şimdi tüm dünyaya yönelmiş olmasıydı. Artık sonuçta kendisinden ötekini yok edilmesinden başka kesinleşmiş hiçbir hedefi yoktu.

Sonuç olarak 500 yıl sonra Kolomb, hâlâ göz kamaştırıcı ve kimsenin karşı çıkmaya cesaret edemeyeceği bir komutan: Dünya çapındaki sayısız faal kurum, kendilerini, O'nun efsanevi Hindistanlıları bulmak için yaptığı araştırmayı derinleştirmek ve devam ettirmeye adanmışlar. O, altın ve baharat aramıştı. Şimdiki kâr ve değişim arıyor. Her ikisi de içlerindeki boşlukla ve o olmadan gündelik yaşamın ne kadar tatsız olduğuyla alâkalı. En temel soru şudur: Niçin kıyıları terketmek ve diğer bütün insanların zaafından yararlanmak zorundaydı? Bu sorunun daha fazla cevapsız kalmasına gerek yoktu. Faaliyetin devamlılığı, çabanın amaçsızlığını da bütün yönleriyle ortaya çıkarabilir. Bu arada kalkınma ve ilerleme güneyde *encomienda*'nın yerini almıştı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOLOMB SONRASI DÖNEM

Avrupa'nın kendini Yeni Dünya'ya empoze etmesi, bir çoğu kendisini tamamiyle henüz gösteremediyse de 500 yıldan beri, sayısız kültürel ve psikolojik gücü harekete geçirmiştir. Bunlardan bazılarını teşhis etmeğe çalıştık. Bu güçlerden üç tanesi, Avrupa kültürünün evrenselleştirildiği ve mutlak kılındığı sömürgecilik ve sonrası dünyada önem kazandı. Bütün bu güçler elbirlik Kristof Kolomb'u, her medeniyette kültürel bir varlığabüründürdü. O, tarihin tozlu sayfalarına karışmış sıradan biri değil, tenkid edilen ya da büyük başarısının 500. yılında alkışlanan, bir Batı kültür kahramanıdır. O, Batı'nın sevgi dolu kucağından kurtulanların ve Kolomb'un Yeni Dünya'ya beraberinde getirdiği Avrupa repertuarıyla ilgisi olmayanların bile karşısına çıkacaktı. Biz, sonuç bölümüne bir giriş olarak bu üç meseleye yeniden göz atacağız. Bunlardan birincisi, Amerikalı Yerliler'in, yerli vasıflarını değiştirip bunların yerine, Axtell'in deyimiyle (1981) "muammalı yerli yaşam tarzından kurtarmak amacıyla Avrupa tarzı düşünce ve his dünyasını" ikame etmek isteyenleri temsil etmektedir. Binlerce mil uzaklıkta, Lord Macaulay (1800-1859) sömürge Hindistan'ında Kolomb'un keşfinin hedef noktasında benzer bir ikame arayışı içindeydi.

Muammalı bulunan ve bu nedenle kontrol veya denetim altına alınması zor gözüken yerli yaşam tarzının ana unsurlarını kültür ve insan tabiatı oluşturunuyordu. Bunlardan her ikisi de Avrupa'ya yabancı olmayan, muamma olmaktan çıkmış ve kontrol edilebilen kurumlar ve kişilikler üretecek hale sokul-

malıydı. Macaulay'ın ifadesiyle, yeniden şekillendirilen bu yerliler, sadece görünüşleri itibariyle yerli kalacaklar; yaşam tarzları, zihnî yapıları ve saikleri itibariyle Avrupai olacaklardı. Bu sosyal inşa, ulus-devlet, gelişme ve bilimsel akılcılık gibi Avrupalı kavramlar dünyasında varlığını sürdüren batılı olmayan her baskıcı rejimin meşru hedefi haline gelmiştir. Devlet kurma, kalkınma ve modernleşme, genelde devlet tarafından kullanılan şiddet ve medenî özgürlüklerin ihlâlüne karşı geliştirilen sıradan mazeretler olmuş ve doğal olarak da Batılı ulus-devletler arasında coşkun bir destekleyici kitlesine sahip olmuştur.

Gerçekte, bu rejimler az da olsa ileri gitmişlerdir. Modern Çağ öncesi Avrupa'da, ulus-devletin sorumluluk alanı millî güvenlik ve ekonomik refah ile sınırlı iken, vahşi dünyada (bugünün Üçüncü Dünyası) ulus-devlet, buna ek olarak, beyaz adamın yükünü de omuzlamıştır. Neydi bu beyaz adamın yükü? Bu halkların tümünü bilimsel olmayan, irrasyonel, batıl ve nostaljik yaşam tarzından çıkarıp bunlara Modern Batı'nın hayat iklimini teneffüs ettirmek.

İkincisi ise, H. G. Wells gibiler zaman yolculuğu kavramını ortaya atmadan ve atom fiziği, tabiatla zaman ve mekanın ortaklaşa dönüşümü kavramından bahsetmeden çok önce, Yeni Dünya, Avrupa'ya Ötekiler'in mazilerinden, hallerinden ve istikballerinden inşa ettiği yeni bir kültürel alan sunmaya davetiye çıkarmıştı. Avrupa'nın mazisi, sistemli bir şekilde, Batılı olmayan dünyanın hali olarak yansıtılmıştır. Avrupa ve Modern Batı'nın diğer kısımları modernlik öncesi mevcudiyetlerinde ne idilerse, şimdi sadece Ötekiler batağa saplanmış olarak kalabilecek derecede yeni idi. Çocuk ile vahşi arasında kurulan analogi, sömürgecilik ve sonrası dönemin hegemonyasının medenîleştirici misyonu için nihai hukukileştirme zemini olarak kuruluyordu.

Aynı şekilde Avrupa'nın hali, Ötekiler'in istikbali olarak yeniden yazılmıştır. Yeni ilerleme teorisine göre, Batı şimdi ne ise, Ötekiler de kendi menfaatlerini idrak edecek ve Batı

değerlerini ve an'anelerini içselleştirecek kadar olgun ve rasyonel olmaları şartıyla, istikbalde şimdiki Batı gibi olabilirler. Ötekiler'den bir kısmının Batı'yı bütünlüğü içinde içselleştirmek için yeteri derecede *olgunluk* gösterme yetisine sahip olmaları, Kristof Kolomb'un kültürünün taşıyıcılarına güven veriyordu.

Zaman yolculuğunun her iki şeklinde de Batı, kültürel ve psikolojik olarak değerli her şeyin ölçütü —dünyanın diğer kısmının hastalığı durumunda onun şifa kaynağı olan kaygılı mütehassısı— olarak berdevam oldu. İhtimal ki Batı, Batılı olmayan dünyayı onlardan daha iyi anlıyordu. Çünkü, geri kalan dünyanın yaşadığı hal, Batı'nın mazisiydi. Batı bu durumu, zamanında yaşamış ve aşmıştır. Batı, Ötekiler'in istikbalini onlardan daha iyi bilir. Çünkü, Öteki'nin ileride karşılaşacağı istikbali, Batı şu anda bizzat yaşamaktadır.

Yeni Dünya'nın tarihçileri, Amerika yerlilerini, "kendi kendilerinin zorbalığı"na mahkum olarak tanıttılar. Bu vahşilik mantığı; Batı'nın dünyanın diğer kısımlarıyla olan muamelelerinin ve Batılılaşmış Üçüncü Dünya elitlerinin kendi halklarıyla olan ilişkilerinin tüm yönlerine nüfuz etmektedir. Tabii bir çocuk ve tabii bir köle olarak vahşi tasvirleri, son iki yüzyıl içinde, 15. yüzyıl Avrupa'sında *encomienda* kurumuyla sahip olduğundan fazla kudret ve uygulanabilirlik kazanan tasvirlerdir. Okuyucunun hatırlayacağı gibi William Johnson, vahşileri medenileştirmek için ilk önce onları Hristiyanlaştırmak gerektiği, Hristiyanlaştırmak için ise, onları ilk önce *insana* çevirmek gerektiğini iddia etmektedir. Bu proje, kuzeyli devletlerin ve çok taraflı gelişme bankalarını da içine alan anonim yapılarının hoşgörülü vesayeti ve çok sayıda güneyli despotun gözetimi altında idame ettirilmektedir.

Sonuç olarak, *medeniyet* ve *kültür* kavramlarının 19. yüzyıla kadar devamlı olarak ayrı ayrı kullanıldığına işaret ettik. Seçkinlik fikri, global kültürün merkezinde müsaade edilen ihtilaf kavramına uymayan tüm muhalefet şekillerini sistematik bir şekilde tahrip ve marjinalize etmiştir. Avru-

pa'nın dünya görüşünün etrafında tesis edilen halihazırdaki global düzenin istikrarını, muhalefetin bu şekilde idaresinden daha güvenilir bir şekilde başka hiçbir şey temin edemedi. Kuzeyde sistem içi muhalefet kaleleri bir bir düşerken (Marksist-Leninist projeler bu zincirin son halkaları idi), ana global kültür, sadece daha fazla devamlılık ve yaygınlık göstermekle kalmayıp aynı zamanda Batı'ya açıkça cephe alan ve onun literatürüne yabancı olan muhalefeti de gittikçe öğütüyordu. Batı dışında gelişen tüm muhalefet şekilleri kaotik, kontrol edilemez, çocuksu, düzensiz ve akıl dışı olarak takdim edilmiştir.

Öyle ise, sonunda Kristof Kolomb'un zafere ulaştığı görülmektedir. 500 yıl devam eden yıkıcılık ve sömürgecilikten sonra, 200 yıllık eğitim ve modernleşme sayesinde kendisini vahşi dünyanın içine yerleştirmiştir. Onun dünya sahnesinin merkezinde olmasına gerek kalmamıştır, artık. Kendisinin, önceki hayranları tarafından bile, tenkitlerin hedef noktası haline getirilmesine gönül rahatlığı ile izin verebilir. Hatta Batı, onu bir zafer ve kendine güven sembolü olarak yaşatma ihtiyacı duymayabilir; çünkü öteki dünya bu işi kendi başına halledebilmektedir artık.

Düşünüldüğünde, Batı dışı dünyanın, istese de, kendi kültürel benliğini tamamen inkar edemeyeceği aşikârdır. Onun dünya görüşü, sahici olmayan, zaman zaman da komik bir çehreye bürünür. Bu sahtecilik ve komikliğin içinde her zaman mümkün olan bir oyun gizlidir; her zaman için Batı'nın beklentilerine cevap verememe ihtimali vardır. Bu oyun ve başarısızlık, Batı dışındaki dünyaya bu tekerci durumdan küçük bir çıkış yolu sunmaktadır. Birçok güney toplumunda, alışılmış muhalefet ve direniş şekilleri modernleşme sürecini baltalamakta; bu toplumlara bir nebze ferdiyetçilik alanı aralamakta ve onları tarihlerine raptetmektedir. Güneyde toplu yaşamın ve geleneklerin sürdürülmesi, global tecanüs güçlerine meydan okumaktadır.

Avrupa fikriyatı için ne bir oyun, ne de bir kaçış yolu gözükmemektedir. Ayrıca bu, onun için de bugün, Kolombçu dünya imajı ve mirasını reddeden muhalifler için de mümkün gözükmemektedir. Öteki'nin Batı içinde bastırılması, neredeyse tamamlanmış gibidir. Kitleleşme sonucu cemaat hayatının dumura uğraması, ferdin başarılı bir şekilde atomlaştırılması, nihai olarak tüm muhalefeti renklendiren bir türün tam anlamıyla marketleştirilmesi ve etkin sosyal temayüllere meydan okunması, bütün bunlar Batı entelektüel geleneğine bile güvenilir bir kültürel hava vermektedir. Batı'nın içindeki muhalif medeniyet akımları Batı'nın dışında —Ötekilerin dünyasında berdevam olan çok kültürlülük ve garip bile olsa, belki de Batı'ya akın edenlerin ithal edilmiş veya kazanılmış iki kültürlü özelliği— daha uzun ömürlü olmalıdır. Bu nedenle Batı, Ötekiler konusunda bir teoriye sahip iken Ötekiler de bizzat kendileri Batı üzerine teori geliştirmişlerdir.

1492 olayları, bu nedenle, sadece Avrupa'yı ilgilendirmedeği gibi sırf Batılı olmayanların açmazı da değildi. Bunlar, paylaşılan —trajik bir dereceye kadar paylaşılmış ve kendi geleceğimizi çoğullandırmak ve insanileştirmek için nirengi noktası işlevi görecek— bir hafızayı şekillendirmektedir. Bu imkân keşfedilip bunun belirtileri dürüstçe ortaya konulursa, işte o zaman sadece tüm dünya sakinlerinin kaybettikleri realiteyi yakalamış olmakla kamayıp aynı zamanda evrendeki ortak bilgi havuzunda saklı bulunan şeyleri gün ışığına çıkarırız.

Avrupa'nın kurduğu dünya görüşünün temelini yeniden incelemek için 1492'ye yeniden bakmamız gerekiyor. Kolomb'un kuşağıyla birlikte aynı dünya görüşü tüm dünyayı kuşatmaya devam etmiştir. 1492'den 1990'lara doğru, yüz yüze geldiğimiz şey, değişiklik, kopma ve farklılık değil; baskı, hafıza kaybı ve hem kültürel hem de psikolojik gerçeklerden maksatlı bir kaçıştır. Şu anda kör bir gözün çirkin bir nazarıyla karşı karşıyayız.

Kolomb tarafından su yüzüne çıkarılan Atlantik havzasında yayılan Batı Medeniyeti, gözünü Avrupalı ve Batılı olmayana çevirdiğinde körleşiyordu. Öteki'ni gözlemlediğinde, kendi algıları ve öngörülerinin bir neticesi olarak, *Oculus Mundi* akıl almaz bir şekilde basiretini kaybediyordu. Bu, Öteki'ni sadece tahrif etmekle kalmayıp Avrupa'nın kendi şeytanlarından, Avrupa'nın korku, kaygı ve terkedilmiş benliğinden, mülhem yeni bir Öteki imajı inşa ediyordu.

Avrupa'nın hayal dünyasında yer eden Öteki kavramı canlılık kazandığında, Avrupa, Ötekiler'le olan münasebetlerine onları algılayış tarzından hiçbir sapma göstermeksizin devam etmiş ve onları idare etmeyi sürdürmüştür. Dünya üzerinde hayat süren çok çeşitli ve farklı insanlar, pratik gayelerle hep birlikte muazzam bir Ötekilik kategorisi içine yerleştirilmiştir. Bu kategori içinde yer alanların özel ve farklı konumları, Batı'dan farklı ve ayrı olmayı ifade eden Ötekilik kategorisinin genel havasında kaybolmuştur. Bu farklılık, bir tartışma malzemesi olarak uzmanlara bahşedilmiştir.

Örnek olarak, Hindistan'daki İngiliz idaresi, Ötekilik geleneğinde kök salmış olan antik çalışmalarla şekillendirilmiştir. İngiliz Racası entelektüel yönünü eski Orta Çağ türlerine ve bu fikirleri yorumlayan ve bunlar üzerinde çalışan James Mill gibilerine borçludur. Bu idare, asıl Hintliler'e değişim için özel bir saikten yoksun, statik ve esnek olmayan bir geleneğin parçası imiş gibi muamele etti. Değişime açık olan ve ona sebep olan her şey Batı'ya ait olmalıydı; Hindistan denilen ana karanın sakinlerinin yaşattığı geleneklere ait olamazdı bu.

Geleneğin tabiatına ilişkin bu tasavvur, sadece Hindistan'da değil, Batı'nın dışındaki tüm toplumlarda canlılığını korumaktadır. Bu Öteki'nin benlik kavramına, 1492'nin süregelen mirası, benliğin sömürgeleştirilerek Kolomb ruhunun aşılması, nüfuz etmiştir. Bu, modern eğitim ve devlet sisteminde zımnen yer almaktadır. Batılı olmayan bağımsız ulus devletleri, bu ithal ettikleri eğitimden sonra kendi problemlerle

rinin üstesinden gelmeye ve kendi öz geçmişlerini tamamen göz ardı etmeye susanmışlardır. İçinde bulundukları durumu değiştirmek için "iyi ve faydalı" bilgiyi edinme istifi, Ötekiler'in kendilerine yabancı olmasını gerektirmektedir.

Bu nedenle, modern dünyada Ötekiler iki yönlü bir anlaşmazlıkla karşı karşıyadır: Batı ile kendi asıl benlikleri arasındaki farklılık ve kendi asıl benlikleri ile Avrupa'nın kendilerine verdiği inşa edilmiş benlik arasındaki farklılık. Sömürgeci idarenin siyasî ve sosyal boyunduruğunu kırmak için sürdürülen iki yönlü savaş ve bu boyunduruğu meşru kılıp idame ettiren Ötekilik fikri, tüm Öteki medeniyetleri içlerinden tahrip etmiştir.

Basiretsiz dünya görüşünün asıl zaferi, bugün bile Batı Medeniyeti ile olan münasebetin Batı'nın gelenekleri ile sürdürülüyor olmasında yatmaktadır. Bir tadil veya taviz temin etmek için, bu insanlar ya Avrupa tarafından icat edilen Ötekiler gibi ya da Batı'nın bir parçası imiş gibi davranmak zorundadırlar. Bu zafer öyle bir dereceye ulaşmıştır ki, bugün Ötekiler kendi asıl benliklerini Batı medeniyetinin gelenekleri yoluyla keşif etme yolundadırlar.

Bu nedenle, istikbal Ötekiler'e daha önce ilk defa Kolomb'un 1492'de sunduğu iki acımasız tercih sunmaktadır: Köleleşme veya Hristiyanlığı kabul 500 yılda gerçekleştirdiğimiz tek ilerleme, Ötekiler'in sahicilik içinde yaşama veya daha önceki benliklerinin bir paradisi gibi yaşama tercihine sahip olmalarıdır. Yeni Dünya Düzeni üzerindeki güncel tartışma koşulları içinde bundan fazlası ne mümkündür, ne de bundan fazlasına izin verilebilmektedir. Çünkü, Kolomb'un çizdiği bilinç politikasının sınırları ancak bu kadarına müsaade etmektedir.

1492 yılında *Oculus Mundi*, Avrupa tarihinin kör gözünü bilinmeyene doğru çevirdi ve büyük bir yalanı zorla kabul ettirerek meçhulü malum kıldı. 1990'larda tüm tarihler, bu büyük yalanla tefessühe uğradı. Bizim yüz yüze geldiğimiz ödev, Amerika yerlileri ne kendileri için bir isim bile koya-

madığımız insanlara sevimli görünmek değildir. Ya da Kristof Kolomb ve onun temsil ettiği şeylere karşı sert tavır takınmak da değildir; çünkü bu şamar oğlanlığı bize kolay bir tercih olarak ve hayatın diğer kesimleriyle uyum için bir telafi vesilesi olarak verilmiştir.

Üzerimize düşen vazife, Batı'nın *Oculus Mundisini* tüm çirkinliği ile ortaya koyarak, her yerde insanların yeniden kendilerini berrak bir şekilde görmelerini sağlamaktır. Amerika'daki Avrupalı ilk kara parçası, ister istemez, dünyadaki tüm insanların kimliklerini bulacağı bir tartışmanın başlangıç noktasıdır. Bu; çoğulculuğa, farklılığa, çok kültürlü diyaloga ve alış verişe dayalı yeni ve eşsiz küresel bir güç ve bilgi sisteminin hayatı anıdır. Bu ikilem, müslümanları, Hindular'ı, Çinlileri, Japonları, Amerika yerlilerini, Avrupalıları ilgilendirdiği gibi Amerika Birleşik Devletlerinin vatandaşlarını da ilgilendirmektedir.

1990'lar, Kolomb için veya ona karşı —kahraman Kolomb için veya alçak Kolomb'a karşı— bir tercihi gerekli kılacaktır. Bu ise, sonuçta saptırılan gerçeği sorgulamaksızın büyük yalan anayasasının onaylanması olacaktır. Kolomb'un mimarı olduğu cehaletin zaferi sayesinde, 500 yıldır kâşifini bekleyen keşif, bizim kendimiz ve ne olduğumuz hakkında ne kadar az bilgi sahibi olduğumuzdur. Tüm sorular; insan fıtratı, insan farklılığı, bunun sebep ve etkileri, sonuç ve belirtileri hakkındaki tüm tartışmalar 12 Ekim 1492'de yaşanan olaylara kadar uzanmaktadır. Bu sınır, sadece modernin ne olduğunu ortaya koymakla kalmayıp Avrupalı olmayan, Batı'dan farklı olan Öteki'nin de ne olduğunu şekillendirmiştir.

Bu nedenle, Kolomb'un kınanması, Öteki'ne, tüm farklılığıyla, modern dünyada özerk bir varlık alanı sağlamak için yeterli değildir. Bu, aynı zamanda Batı'yı da Ötekiler'le yeni bir yol alma konusunda serbest bırakacak değildir. 500 yıl boyunca, Kolomb'un mirası, acı gerçekleri ört bas etmek ve baskın fikirlerin malum kaderinden uzaklaşmak için yeniden formüle edilmiştir. Bu, genellikle 1492 olaylarını eleştiren

diğer çalışmalar merkez alınarak başarılmıştır. Mağrur, hain, yağmacı, yıkıcı, daha da önemlisi emperyalist Kolomb, çağdaş bir keşif değildir. O, birçok çağdaşı tarafından zaten böyle tanınmıştır. Onun 1990'lardaki düşüşü, dünya görüşünün diğer bir perspektifini sunan 1492 olaylarında ima edildiği gibi diğer bir formülasyon olabilir.

Bilginin esrarengiz bir şekilde tahrif ve göz ardı edilmesi, Kolomb'un parlak günlerinde olduğu gibi, aynen yine sahnededir. Gerçeklikle yüzyüze gelmek —daha da önemlisi Öteki ile— halen sıradadır. Bu fasid daireyi ortadan kaldırmamız ve siyasî tartışmayı özgürleştirmemiz, ancak Avrupa'nın gözünü bağlayan ve onun görüşünü zayıflatan bu körlüğü izale etmekle mümkündür. Bunu da, icad edilen Öteki kavramının sahteliğini tanıyarak ve bu mitoloji üzerine bina edilen her şeyi tarihin çöplüğüne atarak yapabiliriz.

Yeni Dünya'nın muazzam bir şekilde yeniden tesis edilmesinde Ötekiler, Batı dışı dünyanın halis insanları, büyük bir role sahiptir. Bunlar, yalnız başlarına dünyaya, şimdiye sirayet eden mazinin entelektüel ve kültürel saçmalığını ayıklayacak zihnî araçlar sunabilirler. Bu, onların üzerinde halis bir çoğulcu geleceğin inşa edileceği mukavemet ve meydan okumanın iksirini taşıyan muammalı kimlikleriyle yürütecekleri bir mücadele tecrübesidir. Güçlüler, dünyalarını güçsüzlerle paylaşmayı nadiren —değişiklik, kaçınılmaz bir pratik ihtiyaç haline geldiğinde— düşünmektedirler. Bu nedenle, ahlakî atmosfere ek olarak gerekli olan şey, gerçek bir değişikliği teşvik edecek kullanışlı bir yapıdır.

Batılı olmayanlar, kendileriyle kendi dilleri vasıtasıyla konuşmalıdırlar ki, kendisiyle ilgili savunmacı bir tarzda olmayan, çağdaş bir söylem ve tasavvutsuz bir düşünce geliştirebilsinler. Bu, kendi gelenek ve tarihlerinin dinamikliğini ve esnekliğini yeniden öğrenmeyi gerektirmektedir. Onun istikameti ve tartışmaları kendi kavramsal dünyasında cereyan ettiği takdirde, ancak o zaman, Batı dünyası ile yeni bir münasebet kurmayı ve modernlik sonrası kendine ait bir realite tesis et-

meyi ümid edebilir. Bu yeni söylem, bilhassa üretimi ve aktarımı alanlarında kendi kurumlarımızın açık bir tanımını gerektirebilir. Mukavemet ve meydan okuma Üçüncü Dünya'nın eğitim yapılarını yeniden ele geçirmeyi ve Güney'i birbirine bağlayan yeni bir entelektüel ağ kurmayı gerektirebilir. Bu yapılar, Batı havzası dışındaki dil ağını, kelime, deyim ve kavramlarıyla birlikte yeniden canlandırmalıdır. Bunlar, ortak—fakat farklı— bir yer değiştirme ve tahakküm altına al(ın)ma mirasına sahip oldukları için, çeşitli kültürel söylemleri bir realiteye çevirmek ve bir kültürel etkileşim yoluyla yeni bir çoğulcu gelecek kurmak için bir araya gelmelidirler.

Böylesi birçok taraflı müzakere ortamı, Modern Batı'ya bile, indirgemeci Ötekilik düşüncesinin yanılsamasından kurtularak kendi benliğiyle yüz yüze gelme imkânı sağlayacaktır. Bu, günahların itirafı veya hissedilir vicdan azabı talebi değil; aksine sahibine hakkını vermenin ve tazminatın, ahlakî bir vazife olmanın ötesinde, ruh sağlığı için bir reçete olacağının tasdik edilmesidir. Batı'nın kendi benliği ile yüz yüze gelmesi, aynı zamanda gerçek dünyada güç kullanımı konusunda müstakil bir değişiklik projesidir. Batı'nın kibrini ve küstahlığını besleyen ve daimî olarak süregelen iç-vehim, farklılıkların yalnız başına Batı benliğinin kalıcılığını tehdit etmediği bilincini uyandırmalıdır. Öz güveni tam olan Batı dışı medeniyetlerin varlığı —bunların mahiyeti idrak olunamayıp değerleri Batı için bir muamma olarak kalsa da— hakiki Batı kimliğinin inkarını ön görmektedir.

Böylesi bir öz güveni hayatiyete geçirmek için yeni fikirler söylemi ve modernlik ve modernlik sonrasından keskin bir kopuş oluşturulmalıdır ki, bu daha önce söz hakkı elinden alınmış dünyayı Batı için bir muamma olmaktan çıkarsın ve Batı'yı da diğer insanlar nazarında anlaşılır kılsın.

Bu, Batı'nın kendisini yanıltan süreksizlik, kopukluk ve yenilik imaj ve kavramlarına karşı duyulan yaygın güvenden çark etmek anlamına da gelebilir. Bu aynı zamanda, ilk etapta, medeniyet ve kültürlerin süregelen olgular olduğunu ve an-

lamlı bir bütün içinde ele alınmaksızın bunların içerdikleri, birbiriyle bağlantılı inanç, değer ve pratiklerin anlamını yitirdiklerinin öğrenilmesini kapsayacaktır. İkinci olarak ise, çok medeniyetli bir geleceğin çatışma, karşılıklı anlaşamamazlık veya kaosa yol açmayacağının, aksine bunun yeni bir imkânlar dünyası, sosyal, siyasî, ekonomik ve çevre şartları bakımından katlanılabilir ve daha adil bir gelecek anlamına geleceğinin takdir edilmesidir.

1990'larda ve daha sonrasındaki meydan okuyuş çoğulcu mazilerimizi yeniden ihya edip, bunların sayesinde çoğulcu istikballerimizi şekillendirmek üzerine olmalıdır. Böylelikle, bütün farklılıkları içinde, tüm dünya insanlarına çoğulcu bir gelecek vaat eden olaylar ve fikirlere karşı eşit değerle tepkiyi ifade eden ve dünyaya bakışın ve maziye insanın farklı ve eşit derecede geçerli yolları olan tarihler, meta-tarihler ve mitolojiler yeniden neşv-ü nema bulsun. Bu, Kolomb'un başarısıyla susturulan tartışmanın yeniden hayat bulması için tek vasıta-
dır.

Seçilmiş Bibliyografya

- Arens, William, *The Man Eating Myth*, (Oxford: Oxford University Press, 1979).
- Asad, Talal, *Anthropology and the Colonial Encounter*, (Londra: Ithaca Press, 1973).
- Axtell, James, *The European and the Indian: Essays in the Ethnohistory of Colonial North America*, (Oxford ve New York: Oxford University Press, 1981).
- Boxer, C. R., *The Portuguese Seaborne Empire 1415-1825*, (Londra: Carcanet, 1991).
- Columbus, Christopher, *The Four Voyages*, (Harmondsworth: Penguin, 1969).
- Daniel, Norman, *Heroes and Saracens*, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1984).
- Daniel, Norman, *Islam, Europe and Empire*, (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1967).
- Davies, Merryl Wyn, *Knowing One another: Shaping an Islamic Anthropology*, (Londra: Mansell, 1988).
- Fernandez-Armesto, Felipe, *Before Kolomb: Exploration and Colonisation from the Mediterranean to the Atlantic 1229-1492*, (Londra: Macmillan, 1987).
- Kolomb, (Oxford: Oxford University Press, 1991).
- Findley, M. I., *The Use and Abuse of History*, (Londra: Hogarth Press, 1986).
- Gabriel, Ralph Henry, *The Lure of the Frontier: A Story of Race Conflict*, (New Haven: Yale University Press, 1929).
- Hale J. R., *Renaissance Europe 1490-1520*, (Londra: Fontana, 1971).
- Hartog, F., *Le Miroir d'Herodote: Essai sur la representation de l'autre*, (Paris: Gallimard, 1980).
- Hemming, John, *Red Gold: The Conquest of the Brazilian Indians*, (Londra: Macmillan, 1978).

- Hodgen, Margaret T., *Early Anthropology in the Sixteenth and Seventeenth Centuries*, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1964).
- Jefferson, Thomas, *Notes on the States of Virginia*, (Baskıya Hzr.: William Peyden), (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1987).
- Johnson, Paul, *A History of Christianity*, (Harmondsworth: Penguin, 1978).
- Kirkpatrick Sale, *The Conquest of Paradise*, (Londra: Hodder and Stoughton, 1990).
- Koning, Hans, *Kolomb: His Enterprise*, (Londra: Latin Amerika Bürosu, 1991).
- Maalouf, Amin, *The Crusades Through Arab Eyes*, (Londra: Al Saqi Books, 1984).
- Mason, Peter, *Deconstructing America: Representations of the Other*, (Londra: Routledge, 1990).
- Nandy, Ashis, *The Intimate Enemy: The Loss and Discovery of Self Under Colonialism*, (Oxford ve Delhi: Oxford University Press, 1983).
- Nandy, Ashis, *Traditions, Tyranny and Utopias: Essays in Politics of Awareness*, (Oxford ve Delhi Oxford University Press, 1987).
- Newitt, Malyn, *The First Portuguese Empire*, (Exeter: University of Exeter, 1986).
- Padgen, Anthony, *European Encounter with the New World*, (New Haven: Yale University Press, 1993).
- Padgen, Anthony, *Spanish Imperialism and the Political Imagination*, (New Haven: Yale University Press, 1990).
- Padgen, Anthony, *The Fall of the Natural man*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1982).
- Parry, J. H., *The Spanish Seaborne Empire*, (Berkeley: University of California Press, 1966).
- Phillips, J. R. S., *The Medieval Expansion of Europe*, (Oxford: Oxford University Press, 1988).
- Runciman, Steven, *A History of the Crusades*, 3 cilt, (Harmondsworth: Penguin, 1965).

- Sardar, Ziauddin and Davies, Merryl Wyn, *Distorted Imagination: Lessons from the Rushdie Affair*, (Londra: Grey Seal, 1990).
- Slotkin, J. S., *Readings in Early Anthropology*, (Chicago: Aldine, 1965).
- Southern, R. W., *The Making of the Middle Ages*, (Londra: Hutchinson, 1967).
- Southern, R. W., *Western Society and the Church in the Middle Ages*, (Harmondsworth: Penguin, 1970).
- Stocking, G. Jr., *Race, Culture and Evolution: Essays in the History of Anthropology*, (Chicago: University of Chicago Press, 1982).
- Thomas, Keith, *Man and the Natural World*, (Harmondsworth: Penguin, 1984).
- Thomas, Keith, *Religion and the Decline of Magic*, (Harmondsworth: Penguin, 1973).
- Welsh, Herbert, *The Indian Question: Past and Present*, (Philadelphia: 1890).
- Williams, Gwyn A., *Madoc: The Making of a Myth*, (Londra: Eyre Methuen, 1979).
- Wolf, Eric R., *Europe and the People Without History*, (Berkeley: California University Press, 1982).

Ziyaüddin Serdar
Merryl Wyn Davies
Ashis Nandy

BATI IRKÇILIĞININ KAYNAKLARI

Bir Manifesto

Batı, tarih sahnesinde görüldüğü Yunan döneminden itibaren, kendi dışındakilere karşı hep olumsuz, düşmanca bir tutum ve algılama içinde oldu. Yunan döneminde Homeros olsun, Heredote olsun uygar toplumları barbar olarak tanımladılar. Roma döneminde de aynıyla sürdürülen bu tavır, Orta Çağ karanlığında kilisenin katkılarıyla zenginleştirildi. Karşı taraf daima düşman, barbar, tehlikeli ve olumsuz olarak algılandı.

Yeni Çağ sonrasında ise Batı, sömürgeci serüveninde elde ettiği güç ve imkanlarla, kendi dışındaki toplumlara karşı eski yargılarını muhafaza etmekle birlikte, bu kez yukarıdan bir tavır alışıla; onları vahşi, uygarlıktan uzak, evcilleştirilmeleri gereken yabaniler olarak görme sürecine girmiştir.

Yeni dönemde, Batılı -beyaz- insanın görevi bu uygarlık dışı unsurlara medeniyet götürme olarak görülmüştür. Batı'nın tüm sömürgeci girişim ve uygulamaları bu söylem etrafında haklılaştırılırken, Batı dışı toplumlar, aşağı, yabani, uygarlık dışı olarak tanımlandı. Mademki vahşi ve uygarlık dışıydılar, yok edilmeyi de hak etmişlerdi...

yöneliş

3990000013601